

driemaandelijks tijdschrift
derde jaargang nummer 2
juni 1980

Orgelkunst

ORGELKUNST

driemaandelijks tijdschrift — derde jaargang,
nummer 2, juni 1980.

Hoofdredakteur

Kamiel D'Hooghe

Redaktieraad

Robert Deleersnyder, Antoon Fauconnier, Pierre Hardouin (Fr.),
Bernard Huys, Dr. Ewald Kooiman (Ned.), Ghislain Potvlieghe,
Patrik Roose, Dr. Harald Vogel (B.R.D.).

Medewerkers

Jef Braekmans, Willy Climan, Berten De Keyzer, Ignace De Sutter,
Gilbert Huybens, Jos Meersmans, Paul Raspé, Edmond Saveniers,
Raymond Schroyens, Maurice Truyers, Francis Van Bree, Koos
van de Linde (Ned.), Kristiaan Van Ingelgem, Jan Van Landegem,
Gabriël Willems.

Secretariaat

« Orgelkunst », Beiaardlaan 1, B-1850 Grimbergen.

Rekeningen

België : 436-6204991-57 van « Orgelkunst » Grimbergen.
320,— Fr.

Nederland : postgiro 83.17.69 van Boeijenga, Kleinzand 89, 8601
BG Sneek (Ned.)
23 Gld.

Buitenland (behalve Nederland) : 436-6204991-57 van « Orgelkunst »
Grimbergen. Betaling uitsluitend per postgiro of per internatio-
naal postmandaat.
380,— Fr.

Steunabonnement : 500,— Fr.

Nadruk van artikelen uit dit nummer zonder toelating van de
redactie is verboden.

Voor de inhoud van de ondertekende artikels zijn alleen de auteurs
verantwoordelijk.

Verantwoordelijke uitgever : Kamiel D'Hooghe.

Inhoud

		Blz.
Editoriaal	<i>K. D'Hooghe</i>	3-7
Ontmoeting met... Salomon Eyckmans	<i>G. Potvlieghe</i>	8-14
In de kijker... Orgel St.-Gilliskerk te Brugge	<i>A. Fauconnier</i>	14-19
Bouwstenen : Loenhout - J.B. Forceville	<i>P. R.</i>	20-23
Postscriptum (Open Brief)	<i>K. v.d. Linde</i>	24-27
Ter Bespreking		27-35
Paraphrase op Salve Regina (Flor Peeters)	<i>K. D'H.</i>	
Concert voor orgel of piano-forte (Chr. Fr. Rüppe)	<i>K. D'H.</i>	
Verhandeling door Marc Jegers	<i>Koos v.d. Linde</i>	
Mededelingen		36-38
Alfabetische lijst J. Maréchal Aanvulling op art. A. V.d. Kerckhoven (P. Peeters) Aanpassing kosterswedden	<i>A. Fauconnier</i>	
Aktualiteiten		39-43
Concertagenda Concours en Cursussen Tijdschriften		
Prullaria	<i>A. F.</i>	44

Cartoons ontworpen en getekend door Luc De Maeyer.

Editoriaal

Het doet ons genoegen dat « Orgelkunst » steeds verder groeit en uitdeint. Dit blijkt o.a. uit de vele contacten die ontstaan met orgeltijdschriften uit het buitenland. Zo zijn naast de collegiale contacten ook ruilabonnementen ontstaan. Een hartversterkende waardering van onze Nederlandse vrienden van « Het Orgel » wil ik hierbij niet onthouden. Zij schrijven : « *Orgelkunst* » is een dermate belangrijk blad dat wij uiteraard graag regelmatig de inhoud ervan willen signaleren in onze kolommen ! ».

Vanwege dhr. R. Barbry, Rijksinspecteur Lager Onderwijs kreeg de redactie volgende bedenkingen : « *Bij deze gelegenheid ook nog het volgende ; Inhoudelijk vind ik Orgelkunst een best tijdschrift : gedegen en verantwoorde inhoud, voldoende variatie soms iets te technisch voor de amateur (maar dat is niet erg), scherp van formulering (spits en af en toe kwajongensachtig agressief)... Qua vorm en inhoud toch m.i. twee negatieve aspecten : 1. Waarom van Franse artikels de volledige vertaling geven ? Dit is toch slechts bladvulling. Ofwel geef je de Franse tekst met een samenvatting in het Nederlands ofwel geef je onmiddellijk alleen de Nederlandse vertaling. 2. Tracht een specialist inzake lay-out onder de arm te nemen. Het is dringend nodig. Dan zal het materiële uitzicht (letter, paginering...) misschien genietbaar worden ».*

De redactieraad is er zich van bewust dat de bladschikking een zwak punt was. Zij is de mening toegedaan dat het vorig nummer op dit gebied beter geslaagd is met uitzondering van een paar bladzijden. Het nummer twee van deze jaargang zou volgens onze intenties en mogelijkheden normaal een goede bladspiegel moeten hebben. Eenmaal de vorm gevonden zullen we voor de uitwerking van de basso continuo pogen te zorgen.

Over het al dan niet publiceren van de Franstalige bijdrage van P. Hardouin is in de redactieraad uitvoerig gesproken. Uiteindelijk werd de beslissing genomen om de Franse tekst integraal te publiceren uit eerbied voor de schrijver en om een authentiek en waardevol document aan de lezer aan te bieden. Daar de inhoud zo belangrijk en veelomvattend was, scheen een samenvatting moeilijk verdedigbaar. De integrale vertaling werd ge-

realiseerd met het oog op heel wat abonnees die toch niet zo vlot omspringen met de Franse taal om zulk een omvangrijke bijdrage te verwerken.

Joost Maréchal, pr. schreef het volgende in verband met « Het historisch Orgel in Vlaanderen » Deel I Oost-Vlaanderen : « *Het is een omvangrijk en belangwekkende bundel geworden. Spoedig bleek dat het moeilijk was om gemakkelijk en vlug de beschrijving van een bepaald orgel terug te vinden. Het katalogeren per arrondissement mag dan wel zijn nut hebben, maar niet iedereen weet precies onder welk arrondissement de op te zoeken gemeente valt. Daarom dacht ik een goede dienst te bewijzen aan de bezitters van deze orgelinventaris door een alfabetische bladwijzer per gemeente op te stellen...* ». Hoe U aan deze alfabetische bladwijzer kunt komen zult U verder in dit nummer lezen.

Een koster-organist uit West-Vlaanderen, verbonden aan een mooie kerk met één der merkwaardigste historische éénklaviers-orgels stelt volgende vragen :

« 1. Welke weg dient gevolgd te worden om de procedure op gang te brengen, of te versnellen zodat wij via staatssteun het orgeltje in zijn oorspronkelijke staat kunnen laten herstellen ?

2. « In zijn oorspronkelijke staat... », wat betekent dat ?

3. Wie is de uitgelezen man (firma) om deze zaak in de beste zin op te lossen ? »

Dan is er voor mij persoonlijk nog een vierde probleempje. Ik droom al jaren van een (onafhankelijk) voetklavier. Nu zou ik niet graag zoiets voorstellen om dan achteraf misschien te moeten vernemen dat ik het orgeltje « vermoord » heb. Plaats voor de pijpen is er in elk geval genoeg.

Mag ik vragen die zaken eens te overwegen en mij dan een antwoordje te bezorgen ? En... misschien is die zaak interessant genoeg om eens zoiets te behandelen in uw tijdschrift ?... Er zijn toch meerdere parochies die met dergelijke problemen opgescheept zitten ? ».

Tot zover de brief.

Dit is het schrijven van een bezorgd en goed geïntentioneerd organist. Het geeft ook de ideeën weer die leven onder velen.

Voor de drie vragen durf ik verwijzen naar Nr. 4 van de tweede jaargang verschenen in december 1979, en integraal gewijd aan het Orgelcolloquium te Grimbergen. Hierin wordt deze problematiek behandeld. Verder was er Nr. 1-2 van de

1ste jaargang (1978) waarin A. Fauconnier de Belgische wetgeving ter zake citeerde en toelichtte.

Toch zijn deze gegevens nog vatbaar voor aanvulling. Daarom beoogt de redactie zo vlug mogelijk een artikel te wijden aan deze problematiek. Het komt mij voor dat de administratieve lijdensweg niet enkel lang en zorgelijk is, maar daarenboven onbekend. Weinigen zien klaar in het labyrint van kerkelijke en burgerlijke instanties. Kan het nog moeilijker ? Een dossier legt kilometers af over een periode van jaren.

Het tweede gedeelte van vermelde brief zet mij aan om even stil te staan bij de vele mooie historische éénklaviersorgels, — meestal in schromelijk vervallen toestand — in onze vele dorpskerken. Zij zijn afkomstig van grote bouwers als Van den Eynde, Berger, Van Peteghem, Lovaert, Forceville, Goynaut, Rochet, Penceler, Clerinckx en vele anderen. Door onverschilligheid, onbegrip en tekort aan kennis werden zij verwaarloosd. Zij brengen nochtans de boodschap van een groot verleden met een rijke traditie van ambachtelijk kunnen. Bij de benadering van dit groot cultureel erfgoed past het ons om bescheiden te gaan studeren en bestuderen. Daarbij komen wij dan tot de bevinding dat een mooi gesneden meubel nog dikwijls veel waardevol pijpenmateriaal verbergt. Mogelijk is ook nog de windlade, het klavier en de tractuur oud. Waarschijnlijk zorgen de latere verbouwingen voor veel problemen.

De fundamentele vraag is dan, wat doen we ermee ?

Om te weten wat we ermee zullen aanvangen moeten wij eerst weten wat we bezitten. Om dit te kennen is een studie nodig die leidt naar materiaal- en archiefonderzoek. Na de inventarisatie van het instrument enigszins overzien te hebben kunnen wij terug naar de vraag wat doen we ermee ?

Mag ik enkele gedachten formuleren die duidelijk een bepaalde gedachtengang weergeven ?

— Is het historisch orgel een gebruiksvoorwerp of is het een kunstwerk in dienst van de soms wisselende liturgische opvattingen en uitwerkingen ?

— Is het historisch orgel aan de smaak van de elkaar opvolgende organisten aan te passen ?

— Is een éénklaviersinstrument minder volmaakt dan een twee-klaviersinstrument — of is muziek voor een éénklaviersinstrument minderwaardig aan de muziek voor een groter instrument ?

— Hebben wij het recht om instrumenten die getuigen zijn van onze cultuurgeschiedenis naar eigen persoonlijke opvattingen te verbouwen ?

— Mogen wij onze moderne creativiteit loslaten op het historisch orgel ?

— Is de technische vooruitgang een wapen waarmee men ambachtelijk gebouwde instrumenten te lijf kan gaan ?

Bij het zoeken naar een antwoord hebben wij gewoon geen keuze. Het is onze taak en onze plicht om in deze beroerde en verwarde tijd in alle nederigheid en met veel eerbied te zorgen voor de kunstschaten die wij geërfd hebben van onze voorouders. Als organisten zijn wij dankbaar om het bezit van deze instrumenten. Wij moeten ze dan ook laten klinken en de muzikale en ambachtelijke boodschap onverminkt, goed verzorgd en zonder breuklijn met de traditie doorgeven aan de volgende generatie.

Het vraagt wat spuurwerk om het passend repertorium, de juiste registratie en de juiste speelwijze te benaderen. Dit eist van ons allen de nodige flexibiliteit, creativiteit en kennis.

Wij kunnen het historisch orgel niet benaderen om het te temmen, om het naar onze hand te zetten. Wij dienen het instrument te benaderen vanuit de eerbied voor zijn wezen, zijn inhoud, zijn karakter. Naarmate de waarde van het instrument groter is, zijn karakter typischer is wordt onze houding bescheidener en meer dienstbaar. Dit is onze manier van kennis maken. Vanuit deze basiservaring kan de organist het orgel bespelen en tot leven brengen. Vanuit deze dialoog tussen speler en instrument moet de orgelklank ontstaan en groeien.

Bij onderhouds-, conservatie- of restauratieproblemen zal normaal de basisgerichtheid op dezelfde golfenlengte afgestemd zijn. Ook hier dient de vraag gesteld of het verstandig zou zijn om persoonlijk al dan niet eigengereide opvattingen of verlangens op te dringen. Dit lijkt mij in elk geval een foutief uitgangspunt te zijn. In een zulkdanig geval wordt het historisch orgel een gebruiksvoorwerp dat om de haverklap blootgesteld is aan — meestal ongefundeerde — wijzigingen. Zulke benadering is amateuristisch en onvoorzichtig.

Indien uitgegaan wordt van het historisch-ambachtelijk instrument dient dit gegeven grondig bestudeerd. Het is enkel op basis daarvan dat eventueel bepaalde restauratiewerken zich

kunnen opdringen. Dit dient met de grootste omzichtigheid te gebeuren. Het is veel beter om zo weinig mogelijk te restaureren dan om een zo opgepoetst mogelijk eindwerk af te leveren.

Wie verder bereid is deze gedachtengang te volgen zal onmiddellijk begrijpen dat een goed historisch orgel met slechts één klavier een uiterst waardevol kunstwerk kan zijn. Groot is zeker geen synoniem van schoon. Een goed éénklaviersorgel is een zo harmonisch mogelijk uitgewerkt geheel waarin de structuur van het orgelmeubel in éénklank is met windlade, pijpwerk, tractuur en klavier.

De minste wijziging zou storend en ontwrichtend werken. Voor meer en groter pijpwerk is er geen plaats. Daarenboven zou de windlade abnormaal belast worden waardoor verzakkingen en barsten kunnen optreden. Om een onafhankelijk pedaal bij te voegen dienen er aan de voet van de orgelkast verzagingen te gebeuren, wat een aanslag is op de sokkel van het meubel. Bij een zelfstandig pedaal dient nog een hele mechaniek te worden ontworpen waarbij de al dan niet historische doksaalvloer het lelijk te verduren zal krijgen. Het pijpwerk dient dan nog een behoorlijke plaats te krijgen in een afzonderlijke niet zichtbare kast achter de historische orgelkast.

Het probleem van een minder gunstige opstelling voor het uitklinken van dit pijpwerk is vanzelfsprekend gesteld. De speler zal het geheel moeilijk evenwichtig kunnen beoordelen omdat de pedaalregisters normaal te direct zullen klinken en hem zullen hinderen.

Een goed orgel, ook met één klavier, is een geheel en kan een groot kunstwerk zijn, iets bijvoegen is iets opplakken of aankleven wat er niet bijhoort. Het is alsof men Wagnertuba's gaat toevoegen bij een Bach- of Mozartorkest. Het kan niet, het zou al te jammer zijn. Ik moet toegeven dat deze vergelijking sterk geformuleerd is. Zij heeft het voordeel duidelijk weer te geven wat ik denk. Ik hoop de bewuste lezer en zijn geestesgenoten enigszins geholpen te hebben. Deze gedachtengang ligt vervat in de vraag van onze correspondent. Hij heeft schrik zijn orgel te « vermoorden ». De hier ontwikkelde gedachtengang heeft de bedoeling om zijn toepassing te resulteren in het levend houden van het historisch orgel en van de artistieke, ambachtelijke en muzikale waarden die het ons doorgeeft.

K. D'Hooghe

Salomon Eyckmans (†)

Herinneringen zoals hij me die vertelde

Ghislain POTVLIEGHE

Naar aanleiding van zijn overlijden in 1978 bracht ik in een « In Memoriam » (1) de figuur Salomon Eyckmans even ter kennis. Persoonlijk leerde ik hem ruim 20 jaar geleden kennen als stemmer van het Van Bever-orgel te St.-Pieters-Jette. Wat later verstrekte hij me heel wat gegevens voor een bijdrage over de Van Bevers, gepubliceerd in « De Praestant » (2).

Van hetgeen S. Eyckmans me nadien nog meedeelde heb ik aantekeningen bewaard omdat facetten van de laat-romantische orgelbouw, en wel meer bepaald in het Brusselse in geuren en kleuren werden gezet.

En omdat S. Eyckmans er niet meer is om dit in memoriam nog eens kritisch door te nemen heeft zijn petekind, de orgelmaker Jean-Pierre Draps dit voor ons graag willen doen.

Voor Bompa — zo werd hij al eens meer in de omgang genoemd vanwege zijn prachtige schilderachtige kop en zilveren haardos — begon de serieuze orgelbouw bij Loret, liep over Cavaillé-Coll en Schyven, en eindigde met zijn peter Salomon Van Bever.

Over de werkwijze, de opvattingen en over de concurrentiestrijd onder de 19de-eeuwse orgelbouwbedrijven in onze kontreien had Salomon Eyckmans zeer dikwijls horen praten, reeds toen hij als veertienjarige leerjongen in het bedrijf van zijn peter aan het werk was gegaan.

De twee Salomons — Van Bever en Eyckmans — waren overall samen te zien en hadden niet alleen hun doopnaam gemeen maar op de koop toe ook nog bepaalde karaktertrekken : rustige vertellers, en haastig werken kon ze gestolen worden. Het is allicht in verband te brengen met het zachte, misschien wel het ietwat weke karakter van Salomon Van Bever dat hij de « Pâques Fleuri » van zijn boezemvriend, de orgelcomponist Alphonse Mailly adoreerde. Onder de toen vrij uitgebreide groep uitstekende Brusselse organisten was ook August De Boeck een

vriend van den huize.

S. Van Bever was een heel sociaal man, een vader-figuur zoals dat heet, voor wie het zakelijke aspect van zijn bedrijf niet steeds diende te primeren. Hetgeen weliswaar al eens irriterend werkte op zijn familie en ook op zijn personeel. Aangepord door vrienden begaf hij zich in de gemeentepolitiek, een activiteit die hem soms nogal wat uit zijn atelier hield. En de zitpenningen deelde hij grootmoedig uit aan bedelaars die hem aan het gemeentehuis getrouw opwachtten.

Om zijn personeelsbestand bij het uitbreken van de eerste wereldbrand te kunnen behouden, liet S. Van Bever, nadat de lopende opdrachten waren voltooid, meerdere orgels bouwen zonder opdracht of een bepaalde bestemming in het vooruitzicht. Weliswaar met gerecupereerd materiaal, kwamen aldus de instrumenten tot stand die thans te Sint-Anna Pede (1915) en te Zellik staan. Idealistische ondernemingen durfde het huis Van Bever zich wel meer permitteren. Aangenomen dat de winstmarge ongeveer de helft bedroeg van de kostprijs van elk instrument dat werd gebouwd : dit bleek een algemeen geldende regel te zijn voor de orgelmakerij rond 1900, althans in onze streken. En toch kan niet gezegd worden dat de Van Bevers er rijk door werden, zijn Brusselse collega's trouwens evenmin. De kostprijs van de orgels lag vrij laag tengevolge van de harde concurrentiestrijd die eigenlijk met François Loret was ingezet rond de tijd dat België onafhankelijk werd.

Volgens Bompa was de onmeedogende concurrentiestrijd een typisch Belgische aangelegenheid met alle gevolgen vandien : heel zijn leven heeft hij herhaald dat « het hier met de orgels altijd 'n rotboel is geweest, en dat het er altijd 'n rotboel zou blijven ». Dat heeft hij als leerjongen al in zijn oren moeten knopen en dat is voor hem bijna 70 jaar lang een onweerlegbare regel geweest. Voeg daaraan toe het niet al te expeditieve karakter van Salomon Eyckmans en men kan allicht begrijpen dat hij zich dan maar liever op de achtergrond hield. Had hij ook niet moeten toezien hoe Mustel, een uitmuntend harmoniummaker wiens instrumenten onvergelykbare juweeltjes van vakvaardigheid zijn, in de ellendigste armoede overleed.

Als knaap had Salomon geleerd dat de orgelbouwer werkt zolang het daglicht dat toeliet ; zeer lange zomer- en kortere winterdagen, zo werd er geleefd en gewerkt op het ritme van

de natuur die sterk contrasteert tegen de latere, en volgens Bompa, geforceerde programmatie die men zichzelf heeft opgelegd en waardoor het ambacht van het orgelmaken in handen raakte van arbeiders tout court. Die arbeiders vonden dan spoedig meer gemak in de montage-bouw : de beroepsfierheid ruilde compleet de plaats voor de commerce.

Een welomlijnde werktijd-discipline paste dus niet in Bompa's levensvisie hoewel hij een zeer geregeld en sober leven leidde.

Zo was ook het personeel van Van Bever : in zijn « vrije tijd » werkte en experimenteerde het om eens een goed-funktionerende pneumatische traktuur te kunnen bouwen. Omdat het resultaat nooit tenvolle voldoening schonk zal men in Van Bevers werkljst geen enkel orgel met zo'n traktuur terugvinden.

Salomon Van Bever hield zich hoofdzakelijk met het intonatie-werk bezig en aan dit werk werd evenmin uur noch tijd vastgeknoot. De voorintonatie gebeurde op een kleine intoneerlade met een klaviertessituur van een paar oktaven (in het bezit van Jean-Pierre Draps), de hele intonatie werd in het atelier tot in het laatste detail volbracht op het instrument zelf.

Georges Kestens, men noemde hem steeds Georges van Pamel (bij Ninove) kwam uit de werkhuizen van Ch. Anneessens. Hij was de windlademaker en voor het vlakken van het fundament (die overigens bij de Van Bevers nooit werd belederd) trok hij een volle dag uit. Op de duur schaafde hij van « de tafel » nog sigaretteblaadjes af zei men.

In tegenstelling tot de meeste van hun roemruchte collega's hielden de Van Bevers helemaal niet van zwaar reklamegeroffel of van een georganiseerde marktvoorming omdat dit volgens hun zeggen een te dure aangelegenheid was die de opdrachtgevers tenslotte zelf moesten betalen. In die optiek was hier ten lande, omstreeks 1880 het enorme bedrijf van Charles Anneessens te Geraardsbergen de meest geduchte concurrent.

Persoonlijk heb ik het altijd merkwaardig gevonden dat Salomon Eyckmans de commercialisering van de orgelbouw in ons land nooit bv. aan een François Loret toeschreef maar wel heel bepaald aan Ch. Anneessens. Een erg onfrisse apathie tegenover het Geraardsbergse huis was ontstaan vooral n.a.v. de manier van het verwerven van personeel uit andere orgelmakersateliers hetgeen uiteindelijk als een boemerangeffekt werkte. De grote ateliersbrand en het uiteenspatten van het atelier te Geraards-

bergen was volgens Salomon Eyckmans het culminatiepunt van een roekeloze en een ten top gedreven groothedswaan waarbij zware ontgoochelingen ten gevolge van kritiek op metallurgische fouten in orgels die naar Engeland waren geëxporteerd, Charles Agneessens' gemoed zwaar belastten.

Het bedrijf van Ch. Anneessens vertakte zich a.h.w. over het ganse land : vrij spoedig bleek dat velen onder hen over een grote vakvaardigheid beschikten en zo ontstond er o.m. een nieuwe Brusselse kern met pijpenmakers als Josse Peeters en Van Hemelrijck als koplopers. Het waren lieden die het orgelmetaal meteen op gewenste dikte konden gieten en de doekzijde met de hand schaafden. Josse Peeters was een tijdlang geassocieerd met een zekere Alexander. Kennelijk had Van Bever een voorkeur voor het pijpwerk van Josse Peeters en pas later voor dat van Van Hemelrijck vader en zoon (François). Vader Van Hemelrijck was door Ch. Anneessens aanvankelijk naar Engeland in de leer gestuurd.

Na de dood van Van Bever, toen het bedrijf werd gecontinueerd door de gebroeders Draps met wie Salomon Eyckmans meewerkte, werd nog steeds een beroep gedaan op François Van Hemelrijck die o.m. het gereserveerde pijpwerk (Cornet en Bourdon 16' van het reciet, en de Fluit 4' op het pedaal) vervaardigde voor het orgel van de St.-Pieterskerk te Jette.

De opkomende figuren in het vroeg 20ste-eeuwse Brussel heetten Emile Kerkhoff, de gebroeders Sloodmaeckers, Theofiel Boeckx en Stinkens die werkte met een zekere Arthur. Twee laatstgenoemden kwamen uit het atelier van Kerkhoff, vestigden zich aan de Reper Vrevenstraat te Laken en completeerden het François Loretorgel te Strombeek-Bever dat oorspronkelijk met vijf spelen was gedisponeerd waarvan twee op het H.W. en drie op het Reciet (onderste klavier). Ook transformeerde Stinkens het orgel van de Sint-Servaaskerk te Wemmel. Wat prijsofferten betrof waren de gebroeders Sloodmaeckers onklopbaar : wilden zij absoluut de opdracht dan gaven zij alleen het bedrag te kennen dat zij wilden afgetrokken zien van de prijsofferte van de laagste inschrijver, en, menheer Pastoor, wel te verstaan voor hetzelfde project als de concurrent had ingediend.

En tenslotte was er de fantast Georges Cloetens te Brussel, aan wie Bompa nog wel wat herinneringen bewaarde. Maar zoals gezegd was voor Salomon Eyckmans de grote, goede orgel-

bouw al achter de rug.

Georges Cloetens, zoals Salomon Eyckmans hem kende

Waar en wanneer Georges Cloetens werd geboren kon Bompas niet zeggen. Aanvankelijk zou hij opgeleid zijn geweest in de ateliers van Schyven. Van karakter, een « echte Brusselaar » : graag demonstratief, een briljante geest nochtans en ongetwijfeld een muzikaal natuurtalent. Toen in 1906-07 de orgelbouw alhier een inzinking doormaakte, droomden enkele figuren uit de Brusselse ateliers van een nieuwe aanpak en kennelijk ook van een nieuw geluid. Zo sloegen Lievenus Wauters die totdantoe gewerkt had bij Van Bever, en Georges Cloetens die de deur bij Kerkhoff achter zich dichtgooiden, de handen bij mekaar. L. Wauters was een van de knapste « gasten » van Van Bever voor wat betreft het vervaardigen van het regeerwerk, en wanneer G. Cloetens van start gaat met een eigen bedrijfje zal het diezelfde Wauters zijn die voor de allure ervan zal zorgen terwijl zijn nieuwe werkgever van zijn kant met veel brio naam en faam opbouwt. Wanneer ze zich aan de Regentschapsstraat, in de buurt van het Kon. Conservatorium hadden gevestigd, had L. Wauters een instrument ontworpen dat Cloetens « Orphéal » doopte en zeer vaardig wist te bespelen. Wie belangstelling had voor dit wonder moest maar eens binnenwippen en Cloetens improviseerde aan zijn nieuwe instrument met een verbluffende vindingrijkheid. Tijdens de Wereldtentoonstelling van 1935 bespeelde Cloetens heel de dag door een elektrisch instrument waarvan de klank door luidsprekers werd gestuurd. De Franse organoloog Dr. Bédart (3) schreef dat « M. Cloetens, l'ingénieur facteur bruxellois a réalisé des sonorités analoges avec un appareil se rapprochant du diapason, amis d'une conception originale ». En inmiddels, trots als een hoogstcurieuze pauw paradeerde Lievenus Wauters door de straten met op zijn kop een voor hem speciaal vervaardigde hoed waarvan de rand op zijn schouders flapte, en zijn haren liet hij als een watervalletje over zijn rug golven. Dat was al zo toen hij bij Van Bever werkte en men vond dat die manier van doen hem paste omwille van zijn ingeniositeit. Lievenus' style bohémien en alleszins het laten knippen van zijn weelderige haardos heeft hem zelfs eens voor enkele dagen in de gevangenis gebracht. Hij werd verdacht als de moordenaar die daags na

de aanslag bij dezelfde kapper zijn lange lokken had achtergelaten. Toen wat later de onschuld van Lievenus was gebleken werd hij met paard en kar door de bewoners van zijn wijk aan de poorten van de gevangenis van Sint-Gillis opgewacht en als een groot triomfator liet hij zich naar huis rijden. Was Georges Kestens het voorbeeld van vroomheid voor Van Bevers gezellen — elke morgen ging hij naar de Mis, en vier zonen van hem werden priester — Wauters daarentegen was de nieuwe Casanova van Brabant die het op een hem zeer eigen wijze gedaan kreeg vrouwen in Evadracht voor het personeel te exposeren met verwonderde uitroep : « jongens, maar jongens, kom nu toch eens kijken ».

Hoe groot het bedrijf van Cloetens is geweest, met al zijn ups en downs lag niet zo duidelijk in de herinnering maar hij had meer dan eens nood om van standplaats te veranderen : ik vernam dat hij gewoond heeft te Sint-Gillis-Brussel aan de Lausannastraat, de la Lignairestraat en de Bordeauxstraat. Van een visitekaartje van deze artiest noteerde ik « Cloetens, facteur d'orgues. Rue Berckmans, St.-Gilles ».

Uiteindelijk zou hij zich aan de Regentschapsstraat 36, hebben gevestigd. Later vertrok hij met zijn vrouw, vermoedelijk naar Nederland. Het huwelijk bleef kinderloos. Cloetens' halfbroer, Franciscus Flamend (of deze schrijfwijze correct is laat ik hier in het midden) was eveneens bij de zaak betrokken.

G. Cloetens, die allicht iets vroemer was dan zijn compagnon Wauters, speelde tussen 1925 tot omstreeks 1941 elke zondag de Mis bij de Barnabieten (Brugmanlaan) te Brussel. Daar zou hij ook een orgel hebben gebouwd. Verder zou hij nog gewerkt hebben in de Brugse kathedraal, in de hoofdkerk van Oudenaarde, in de St.-Elooikerk te Kortrijk, in Maredsous en Lustin (bij Ivoir) en vóór 1914 zou hij een orgel hebben gebouwd voor een kerk in San Paolo (Brazilië).

Het enige getuigenis in de organografie over Cloetens is me bekend van Dr. Bédart die hem roemt omdat hij vermocht te verlenen « aux anches une vivacité d'attaque, un mordant spécial que l'on retrouve dans l'Orphéal du facteur bruxellois Cloetens. Mr. Marty l'excellent organiste de St. François Xavier de Paris, en tirait des effets étonnants pour les rentrées de pédale de certaines fugues de Bach » (p. 83).

Maar aan de tand des tijds blijkt het Orphéal niet te hebben

weerstaan en er is me overigens geen enkel exemplaar van zo'n instrument bekend.

Theophile Boeckx, geboren rond 1880 te Wolfsdonk was na een tijd bij Jean-Baptist D'Hondt gewerkt te hebben enkele jaren bij G. Cloetens actief en vestigde zich tenslotte zelfstandig te Ruisbroek. Hij verrichtte vooral herstellingswerk en leverde wat kleine orgels over welker kwaliteit Bompa alleen maar wat zuurtjes « neeje » mompelde.

Noten :

- (1) Orgelkunst, 1978 nr. 3, blz. 119-120.
 (2) De Praestant, 1962 nr. 2, blz. 37-46 en 1962 nr. 3 blz. 71-72.
 (3) Dr. Bédart.

IN DE KIJKER...

Het orgel van de St.-Gilliskerk te Brugge

A. FAUCONNIER

Het orgel in de Sint-Gilliskerk te Brugge geldt als het eerste twee-klaviersorgel met zelfstandig pedaal in Vlaanderen, dat in de geest van de Noord- en Midden-Duitse barokorgels geheel naar de aloude ambachtelijke traditie werd gebouwd.

Het kwam in 1976 tot stand in functie van de Internationale Orgelwedstrijden die om de 3 jaar in Brugge gehouden worden.

Het orgel werd ontworpen door de auteur van deze bijdrage, Antoon Fauconnier, namens de Rijksdienst voor Monumenten en Landschapzorg. Dit ontwerp betrof niet alleen het kas-ontwerp en de inwendige instrumentale structuur, maar evenzeer het klankbeeld verwezenlijkt in de mensurenstudie en de krachtlijnen van de intonatie.

De uitvoering van het werk werd na aanbesteding toevertrouwd aan de Firma Loncke orgelbouw te Zarren-Kortemark.

Voor het eerst in de orgelbouwgeschiedenis heeft de firma Loncke een orgel van deze noordelijke constructie en met dit klankkarakter gerealiseerd. Speciaal vermeld dient te worden dat alle onderdelen in eigen atelier zijn vervaardigd, zodat dit werk kan gelden als een illustratie van het zeer verscheiden potentiëel aan vaklui dat terdege nog in vlaamse orgelmakerijen aanwezig is.

De dispositie van het orgel vertoont volgend beeld :

<i>Hoofdwerk</i> (C - g''')	<i>Borstwerk</i> (C - g''')
1. Prestant 8 voet	1. Gedekt 8 voet
2. Holpijp 8 voet	2. Gedekt fluit 4 voet
3. Oktaaf 4 voet	3. Prestant 2 voet
4. Spitsfluit 4 voet	4. Sifflet 1½ voet
5. Kwint 3 voet	5. Sesquialter 2 sterk
6. Superoktaaf 2 voet	6. Scherp 3 sterk
7. Mixtuur 4 sterk	7. Vox humana 8 voet
8. Trompet 8 voet	Tremulant

Koppeling : BW-HW

Pedaal (C - f')

1. Subbas 16 voet
2. Prestant 8 voet (transmissie)
3. Fagot 16 voet
4. Trompet 8 voet
5. Trompet 4 voet

Koppeling : HW-Ped.

De mixtuursamenstellingen vragen bijzondere verduidelijking :

Mixtuur 4 sterk :

C			1'	2/3'	1/2'	1/3'
c°		1 1/3'	1'	2/3'	1/2'	
c'		2'	1 1/3'	1'	2/3'	
c''	4'	2 2/3'	2'	1 1/3'		
c'''	4' 4'	2 2/3'	2'			

Scherp 3 sterk :

C				1/2'	1/3'	1/4'
c°			1'	2/3'	1/2'	
c'		2'	1 1/3'	1'		
c''	4'	2 2/3'	2'			

Sesquialter 2 sterk :

C		4/5'	1 1/3'
c'		1 3/5'	2 2/3'

In de realisatie heeft een drie-voudige beperking doorgewogen die uiteindelijk medebepalend is geweest voor de structuren en de fysionomie van het instrument.

Er was vooreerst de financiële beperking die slechts een bescheiden 2-klaviers instrument met zelfstandig pedaal, maar van eerste kwaliteit, heeft mogelijk gemaakt. Verder was er de omstandigheid dat het orgel moest worden opgesteld als koororgel. Er was dus geen doksaal voorzien waarop bv. een uitgebreider pedaal of een rugwerk zou zijn geweest. En tenslotte was er de faktor tijd die omwille van een spoedrealisatie van het instrument met het oog op de internationale orgelweds'rijd 1976 geen mogelijkheden bood om andere oplossingen onder ogen te zien.

Naar de bedoelingen van de opdrachtgever het Stadsbestuur van Brugge en deze van de ontwerper is de realisatie afgestemd op een welbepaald regionaal orgeltype, in functie van de internationale orgelwedstrijden waar aanvankelijk J.S. Bach in het middelpunt van de belangstelling stond, met een klankbeeld en dito konstruktie van Noord- tot Midden-Duitse strekking.

In konkreto werd dit zeer konsekvent doorgevoerd door het nauwgezet nastreven van artisanale orgelfaktuur met eersterangsmaterialen.

Binnen deze feitelijk nogal enge begrenzing, is een instrument gerealiseerd dat t.a.v. het Bach-oeuvre een maximum aan mogelijkheden zou kunnen bieden, zowel wat betreft het trio-spel, de grote preluden, toccata's en fuga's, als de rijk gevarieerde koraalgebonden literatuur. De wensen en mogelijkheden van de stad Brugge, evenals de persoonlijke betrachtingen van ondergetekende, resulteerden in een orgel met een Hoofdwerk, gebouwd in de bovenkas met daarbij ingesloten een zelfstandig pedaalwerk, en een Borstwerk in de voet der orgelkas, gelegen boven de klaviatuur. Het frontontwerp draagt onmiskenbaar karakteristieken van Noord-Duitse orgels, met name vooral door zijn typische tertsopstelling in de velden, waaraan ook elementen uit de Renaissance en Vroegbarok van de Noordelijke Nederlanden werden gekoppeld; zoals de scherp vooruitspringende middentoren en de orgelluiken.

Deze laatste zijn niet alleen als een architectonisch element bedoeld, maar vervullen, naar 16de- en 17de-eeuws gebruik, ook een akoestische functie. Voor een koororgel op die plaats in de Sint-Gilliskerk is het richten van de orgelklank belangrijk. Hieruit

kan men echter niet afleiden dat aan steriel kopieerwerk zou zijn gedaan; het ontwerp is echter wel ontstaan uit een creatieve bezinning op het Noord- en Midden-Duits historisch orgel. Ten aanzien van het binnenwerk (pijpwerk, windladen en traktuur) zijn maten en verhoudingen opgezocht die konform kunnen worden geacht aan de gangbare konstrukties in Bach's tijd, zonder ergens tot slaafse navolging over te gaan.

De handklavieren werden principieel gerealiseerd als staartklavieren. Van hieruit is een zo direkt mogelijke toetstraktuur ontwikkeld, die uiteindelijk gestalte heeft gegeven aan de verhoudingen van handklavieren en pedaal, zoals die bij oude orgels in algemene regel worden aangetroffen. Uit zulke verhoudingen ontstaat een speelhouding die deel uitmaakt van de interpretatiekunst van barokke Duitse orgelmuziek.

De laden evenals de gehele traktuur zijn uit massief eiken van allereerste keuze vervaardigd; naar noordelijk gebruik werden ze onder en boven gesponseld. Het pijpwerk is over het algemeen vervaardigd uit metaal met hoog loodgehalte. In tegenstelling met wat moderne orgelpijpfabrikanten gewoon zijn te leveren, is hier in aansluiting met oude tradities, teruggesprepen naar zachter metaal, dat tot een warmere en betere resonerende toon aanleiding geeft. Ten aanzien van de mensurering is een grote differentiatie ontwikkeld. Het mensuurbeeld is uitgewerkt naar de in Duitsland te dien tijd gebruikelijke principes, met name op zulke wijze dat polyfone verhoudingen ontstaan in het klankbeeld. Door de geëigende konstruktie zijn ook de tongwerken op polyfoon gebruik afgestemd. Door middel van loodbelegging en zelfs beledering der kelen is de klankhoedanigheid en klankintensiteit uitgesproken noordelijk, en bijgevolg voor de vertolking van Zuidelijke barokmuziek grotendeels ongeschikt.

De dispositie stelt de volledige zelfstandigheid van de beide manualen voorop. Het Hoofdwerk is een 8-voets-werk (de prestant 8 v. staat vanaf E in het front) met een klassiek uitgebouwd prestantenkoor en een volle afgeronde klank.

Het Borstwerk daarentegen is een 2-voets-werkje met een spichtig klankbeeld, dat zich mede door zijn plaats (in de voet der orgelkast) zeer direkt en duidelijk aftekent tegen het Hoofdwerk. De dispositie van beide werken is uitgesproken Noord-Duits. Een verrijking met de in Midden-Duitsland geliefde strijkers bleek hier om redenen van bezuiniging niet mogelijk.

Ingevolge de besnoeiing die doorgevoerd diende te worden in het registraantal, primeert de uitbouw van de manualen ook boven een volledige uitbouw van het pedaal. Mede door de beperkte ruimte die daarvoor beschikbaar was, kon het pedaal niet ten volle uitgebouwd worden, maar toch zijn twee functies, die onontbeerlijk zijn voor de vertolking van Bach's werken, in het licht gesteld, nl. de bas-functie van het pedaal en zijn cantus-firmus-functie.

Een zelfstandige plenum-uitbouw van het pedaal diende aldus te vervallen. Uit hoofde van dezelfde kostenbesparing moest de prestant 8 van het Hoofdwerk in het groot oktaaf getransmitteerd worden in het pedaal, waardoor de prestant 8 van het pedaal bij gebruik wezenlijk als een transmissie beschouwd dient te worden.

Het plaatsen van drie tongwerken op het pedaal werd als onontbeerlijk aangevoeld voor de vertolking van de koraalliteratuur van en rond Bach.

Ook voor het trio-spel in al zijn vormen, zijn tal van mogelijkheden geboden voor wie de uitbouw en structuur van het orgel kent en inzicht heeft in de registratiekunde.

De aldus tot stand gekomen pedaaldispositie is niet uitgesproken Noord-Duits, maar sluit wel nauw aan bij de Thürings-Saksische stijl waarmee J.S. Bach zelf is opgegroeid en waarmee hij zelfs tot op het einde van zijn leven gekonfronteerd was, bv. in de Thomaskirche te Leipzig.

Voor de aanleg en uitbouw van de registratuur is bewust de logische registerindeling van de laden gevolgd, rekening houdend met de noordelijke registratiepraktijken, met een horizontale aanleg van de registerknoppen. Koppelingen zijn op eenvoudige en logische wijze gerealiseerd: de manuaalkoppel als schuifkoppel, de koppel naar het pedaal slechts vanuit het hoofdwerk, vermits alleen HW en pedaal in mensurering en klankgestalte op elkaar zijn afgestemd.

Na de primeur in dit genre, het orgel der St.-Trudoabdij te Male bij Brugge, is in Vlaanderen het orgel der St.-Gilliskerk een weg in de nieuwbouw ingeslagen die het moet mogelijk maken konsekvent recht te doen aan de verklanking van een orgelliteratuur, die door elke orgelspeler op de voorgrond wordt geplaatst, nl. deze van en rond J.S. Bach.

Het Vlaams historisch orgelpatrimonium met zijn eigen bouw-

wijze en klankkleur is niet in staat hier volwaardig aan tegemoet te komen, zonder zijn eigen wezen te verliezen. Nu de moderne tijden bij ons de orgelmuziek van J.S. Bach en de daar omheen hangende Noord- en Middenduitse orgelscholen als de voortreffelijkste komposities onder de aandacht van de organist en het orgelminnend publiek hebben gebracht, bestond er een reële behoefte aan een instrument met aangepaste spel- en klankmogelijkheden.

Dat het konsekvent realiseren van dit orgeltype in de nieuwbouw vrijwel tot de zeldzame verschijnselen in Vlaanderen zal blijven behoren, laat zich thans duidelijk voelen. De internationale orgelwedstrijd in 1979, de tweede na het tot stand komen van het orgel, ging reeds een weg op die bezwaarlijk met de eigen aard van het orgel in overeenstemming is te brengen. De nazorg die een dergelijk instrument broodnodig heeft verloopt niet in een klimaat van begrip en waardering voor die « eigen » aard. Van de paraatheid en goede konditie van dit bescheiden concertorgel, blijkt men niet in alle opzichten verzekerd te kunnen zijn; dit laat zich dan ook het meest gevoelen bij delikate stemmen als de tongwerken.

Eén zaak schijnt wel duidelijk naar voor te treden, dat het beoefenen van dit soort ambachtelijke en type-gerichte orgelfaktuur weinig zin heeft in een kontekst of milieu dat daarvoor niet het juiste organologisch inzicht, het nodige begrip en de gepaste behandeling opbrengt. Type-gerichte orgelfaktuur handhaaft zich niet in een sfeer van zakelijke compromissen, en evenmin is een naar authenticiteit strevende orgelspelkunst op de been te houden wanneer aan het daarvoor geëigende instrument geen ontplooiingskansen gegeven worden. Zeker is dat de orgelcomposities van J.S. Bach en vele andere tijd- en streekgenoten een andere dimensie krijgen, wanneer zij op een passend instrument en met de nodige zin voor barokke interpretatie worden vertolkt.

BOUWSTENEN

Bijgaand archiefstuk is een eerste dokument in deze nieuwe rubriek. Met « Bouwstenen » beogen we een aantal niet onbelangrijke archiefteksten, die in de persoonlijke dokumentatie van onze medewerkers sluimeren doch vooralsnog niet in een bredere kontekst kunnen verwerkt worden, als losse studieobjecten de openbaarheid te gunnen.

Onderstaand kontrakt, gesloten tussen het Kerkbestuur van Loenhout en orgelmaker J.B. Forceville, gedateerd 1683, werd opgezocht door G. Potvlieghe. Het betreft hier één van de vroegste bekende kontrakten van Forceville.

Ter memorie kunnen we hier aan toevoegen dat het orgel waarvan sprake later nog verbouwd werd o.m. in 1780 door P. Van Peteghem, en dat het uiteindelijk totaal verloren ging in W.O. II.

Een afbeelding van dit orgel kan men vinden in « Het orgel in de Nederlanden » van prof. Fl. Van der Mueren (1931), zie fig. 50 bis.

Rijksarchief Antwerpen :

Kerkarchief van Loenhout, nr. 3.

De Heer Bernardus van Hedenhoven, Pastoir van Loenhoudt ende Michiel van Elsacker gemachtighde vande Regeerders vanden selve Dorpe bekomen op D'aggregatie van Mevrouw Marquise de Melvin van Loenhoudt... aenbestedt te hebben gelyck sy aenbesteden midts deser d'Orgels om te stellen inde kercke op d'oxael aldaer aen Meester Joan babtista forciviel die de selve Orgels inder vueghen ende manieren hier naervolgende bekendt aengenomen te hebben om te maecken ende te stellen

Eerstelyck soo gelast den Aennemer de selve voors. Orgels, soo groot als cleyne volcomentlycken te maecken ende te stellen binnen Loenhoudt op D'Oxael aldaer binnen eenen naercomenden Jaere in alder vueghen ende manieren gelyck hier naer sal worden vuytgedruckt ende waer voor de Aenbesteders oock sullen beiaelen de somme van Penninghen ende op Termynen hier naer volgende,

Den Aennemer sal de voors Orgels behoerlyck ende wel gemaect synde moeten leveren binnen de stadt Antwerpen sonder cost of lasi vande Aenbesteders, alwaer de selve sal worden gehaelt indt karren oock snder cost of last vanden Aennemer

ende van daer binnen Loenhoudt sal worden getransporteert en gestelt te worden als voor

Item sal den Aennemer gehouden syn te maecken behoerlycke modellen tot het maecken vande casse 't y een twee of drye ter contentemente vande Aenbesteders sonder hunnen cost ende sonder daer jerts daer voor by den Aennemer te moghen reekenen welcke casse byde Aenbesteders sal gemaect worden oock sonder coste of laste van Aennemer blyvende de selve casse tot laste vande Besteeders

Item sal den Aennemer de selve Orgels in vueghen ende manieren hier naervolgende moeten stellen in behoerlycke forme aldaer op t'Oxael, ende sullen de Aenbesteders de selve aldaer gestelt synde tmoghen te laten visiteren by meesters hen des staende ende in cas jets daer aen quame te gebreecken soo sal den Aennemer 't selve maeten maecken ende hermaecken tot dat het selve sal wesen gemaect ende gestelt naer behooren ende eysch des werx,

Den Aennemer sal de selve Orgels binnen Loenhoudt geleverd synde op syner cost ende last op d oxael aldaer moeten stellen ende leveren als voors. ende sal de visitatie ter laste ende coste van die gene staan te weeten in cas vanbehoerlycke leveringhe ten lasten vande Aenbesteders, dgh ingevalle jets remarcabel quam te gebreecken tot laste vanden Aennemer

Item sal den Aennemer de monden vande monster pypen ende andere naer den eysch des werckx moeten vergulden, ende wyders oock stemmen alles naer den Eysch van het werck ende glyck naerder mondelinge is geseight

Den Aennemer sal moeten gebruycken totte pypen inde selve orgels te stellen behoerlyck loot gemengelt te weten onder elck hondert pont loot vyffentwintigh pont fyn Engels tinne alles opt woordt des Aennemers, ende ter visitatie vande gene des verstaende ende in cas d' Aenbesteders des begeeren.

Ordonnantie waer op de voors orgels sullen worden gemaect ende gestelt alles inder vueghen als volgt te weten, eerst de

<i>Prestant</i>	<i>8 voeten</i>
<i>Bordon</i>	<i>16 voeten</i>
<i>Holpyp</i>	<i>8 voeten</i>
<i>Cornet</i>	<i>5 pypen</i>
<i>Octaeff</i>	<i>4 voeten</i>

Duytsche fluyt	4 voeten
Quint	3 voeten
Nasar	3 voeten
Super octaeff	2 voeten
Sexquialtera	2 pypen
Larigo	1 ½ voeten
Mixtuer	5 pypen
Trompet	8 voeten
Ordonnantie vande Cleyne orgel ofte rugpositieff	
Prestant	4 voeten
Holpyp	8 voeten
Cornet	3 pypen
fluyt	4 voeten
nazar	3 voeten
Octaeff	2 voeten
Quint	1 ½ voet
mixtuer	3 pypen
Cromhorn	8 voeten
nachtergael	
Trambelant	
Ventiel	
Pedael	

Vier blaesbalcken sesse voeten lanck salvo justo ofte andersints volgens de plaetse ende breedt naer behooren alles bequaem tot het werck van waegenschodt houdt

Engelsche Clauwieren bestaende in achtenveertigh Touchen alles met leer bedeckt

Secreedt goedt op goedt wel gemaect

Op ale conditien manieren ende formen soo geloven de Aenbesteeders op aggreatie als voor aenden Aennemer te betaelen eene somme van sessenhondert twelff Pattecons ende eenen halven, te weten d'een helfft ter somme van dryhondert ses ende een quart Pattecons, soo wanneer het voors. werck binnen Loenhoudt op 't Oxael aldaer behoerlyck sal wesen geleverd gestelt ende gevisiteert, ende een derden part vande resterende helfft een Jaer daer naer een derder part een Jaer naer het voors Jaer ende het resterende derder part vande voors gelt noch een Jaer daer naer synde oversulcx de reste ronde gelt te betaelen in dry Jaeren naer de volleveringhe ende visitatie als voors Aennemer

de voornoempde orgels op den tyt van dry Jaeren naer de volleveringhe visitatie als voors oock moeten onderhouden ende repareren in cas middelertyt ijet quame te gebreecken of te mancqueren sonder cost vande Aenbesteeders behoudelyck dat hy jn dyer gevalle ende jnt repareren vande selve orgels sal hebben den behoerlycken mondcost soo lange hy daer onder sal vaceren ofte wercken sonder meer ende in cas datter by ongeval eenighe remarcabile schade quame te geschieden aende voorschreven orgels soo sal dan Aennemer 't selve oock behouden syn te repareren ter laste vande Aenbesteeders ter estimatie vande meesters hem des verstaende

Aldus gedaen binnen Loenhoudt op aggreatie als voor desen vijfftienden septembris XVJ dryentachtigh ende des toirconde etc.

fr Bernardus van Hedenhoven pastoir van Loenhout
M van Elsacker 1683

Jean Baptiste forcivil

Wij dese onderteekent hebbende gesien de voorstaende conditien van bestedinghe des orgels hier vooren gespecificeert... deselve deselve te aggreeren ende t'approberen consenterende ende selve aenbestedinghe gedaen door den heere pastoir Hedhoven ende michiel van Elsacker aen mr Jan Bapta forcivil, ordonnerende aenden voors michiel van Elsacker te betaelen in mindernisse vande somme inden voors contractt, de somme van vyff hondert guldens die aen hem in betaelinghe sullen valideren op affcortinghe vanden capitale die aen ond alnoch ten achteren is, midts aen ond over leverende behoore quitantie van betaelinghe, alles in extimativ ende voldoeninghe van tgene wij ondergeschr schuldig syn te betaelen tot het maken ende stellen van een clyn orgel inhoudts den testament van mevrauw Catharine Loonore perez de Barron in date den 19 Augusti 1669

Actum den 2 october XVJ dryentachtigh

Lamarquise de melin

Kerkarchief van Loenhout, nr. 6 :

Item brengt den rendant alnoch voor uytgeeff t' gene hy heeft betaelt aen Anthone helmans orgelmaecker voor een Jaere onderhoudt vanden orgel verschenen in may XVIIJ achtiën volgens quittantie de somme van XVIIJ gl

P. R. & G. P.

Postscriptum

Een trouw lezer van « Orgelkunst » verzoekt ons om de publikatie van een Open Brief. Alhoewel het niet in de bedoeling van « Orgelkunst » ligt zich in te laten met de problemen die in andere tijdschriften worden opgeroepen, menen wij een oprechte en naar waarachtigheid strevende reactie niet te mogen uit de weg gan.

Initiatieven en personen van ons tijdschrift werden in bepaalde publicaties te zeer op de korrel genomen, opdat onze lezers niet het recht zouden hebben een andere, en naar het ons voorkomt betrouwbaarder klok, te horen.

Wij stellen echter voorop dat deze Open Brief in het tijdschrift « De Mixtuur » behoorde te verschijnen, omdat hij daar een waardige tegenpool had kunnen vormen van het artikel : « Ruzie in Vlaanderen... ». Maar, vermits met de regels van de democratie, ook bij sommige Noorderburen een aardig loopje genomen wordt, moet de publicatie dan maar geschieden in « Orgelkunst ». De lezer zelf oordele met wijsheid over de doeltreffendheid van de in die brief ontwikkelde argumentatie.

DE REDAKTIE

OPEN BRIEF

aan Gerard Verloop, hoofdredacteur van « De Mixtuur ».

Omdat u mij hebt meegedeeld dat een reactie van mij in de Mixtuur niet geplaatst zou worden, zie ik mij genoodzaakt langs deze weg te reageren op uw artikel « Ruzie in Vlaanderen... », teneinde enige misverstanden uit de wereld te helpen.

U schrijft in dit artikel o.m. over het colloquium in Grimbergen en zegt dat de bezoekers klaagden over het gebrek aan werkelijke discussie en « dat de resoluties naar veler indruk geen weerslag van de mening der bezoekers » vormden. U laat daarbij ook blijken dat u zelf niet in Grimbergen aanwezig bent geweest (trouwens geen enkele van de huidige medewerkers van de Mixtuur !) en dat uw verslag gebaseerd is op opmerkingen van anderen die daar wel geweest zijn. U vermeldt daarbij met geen woord, dat onder de door u opgebeldde mensen er tenminste één was, die de door u weergegeven visie beslist *niet* deelt. Ik heb u uitdrukkelijk meegedeeld, dat ik de discussies niet gemanipuleerd, maar integendeel uitstekend geleid vond, dat iedereen aan het woord kwam, en dat de aangenomen resoluties wél een weerslag vormden van de mening der bezoekers. Dat u dit in

het geheel niet vermeldt is ronduit misleidend : u hebt het recht niet, te selecteren uit reacties op een colloquium waar u zelf niet geweest bent, temeer daar u mij meedeelde « zo breed mogelijk geïnformeerd te willen zijn ». Hebben de lezers dan geen recht op brede informatie ? Termen als « over het algemeen » en « naar veler indruk » vormen geen excuus voor deze manier van werken, temeer daar u geen enkele zekerheid hebt dat het kleine groepje door u opgebeldde mensen representatief is voor « de bezoekers van het colloquium ». Bovendien is een dergelijk verslag zonder bronvermelding zwak. Om op grond van op deze manier verzamelde reacties een vergadering te bekritisieren is derhalve oneerlijk of op zijn zachtst gezegd onzorgvuldig : op dezelfde manier kan ik over de vergadering in Schaarbeek een geheel ander verslag schrijven dan het uwe ! Trouwens, in het licht van het voorgaande bezien, durf ik ook mijn twijfels uit te spreken over de representativiteit van de door u geselecteerde reacties op deze vergadering (de enige kritische is nog altijd ongunstig voor Potvlieghe en Fauconnier !).

Aangezien ik niet in dezelfde fout wil vervallen als u, zal ik over de feitelijke gang van zaken in Schaarbeek (waar ik niet aanwezig was) zwijgen. Er zijn echter enkele zaken in uw verslag, die buiten de context van de vergadering wel aanleiding geven tot enig commentaar.

1. Wat u over de discussie schrijft, heeft niets te maken met het verslaan van een vergadering : het geeft geen enkel beeld van het verloop van de discussie, van aangevoerde argumenten en tegenargumenten, en blijft volstrekt anoniem. In plaats daarvan vermeldt u uitsluitend een aantal voor Potvlieghe en Fauconnier bijzonder belastende verwijten. Van een eventueel weerwoord van hen horen we niets. Dit is een bijzonder kwalijke gang van zaken, daar er op deze manier een aantal roddels de wereld in gestuurd worden waarvoor niemand verantwoordelijk is ; de enige genoemde namen zijn die van de « beklagden ».
2. De verwijten aan het adres van Fauconnier c.s. zijn (op één na, zie volgende punt) zo vaag en algemeen weergegeven, dat een weerlegging praktisch onmogelijk is (er zijn geen feiten genoemd en dus ook geen feiten te weerleggen !). Door deze vaagheid zijn de verwijten niets dan laster en door de manier waarop het « verslag » gesteld is, werkt u mee aan

deze laster.

3. De zin « Scherp bekritiseerd werd ook de manier waarop orgelmaker De Maeyer (*lees*: Potvlieghe) was toegevoegd aan de kleine *lijst van orgelmakers die bevoegd zijn restauratiewerk uit te voeren* ». (kursiveringen van mij - KvdL), wekt zeer gemakkelijk de indruk dat Potvlieghe, al of niet door toedoen van Fauconnier, op een slinkse wijze aan zijn erkenning is gekomen. Blijkbaar zijn de mensen die het op de vergadering hierover hadden, slecht op de hoogte van de Vlaamse regelingen. Omdat veel lezers van de Mixtuur hier ook niets van zullen weten, is het ronduit kwalijk om zo'n zin in een verslag af te drukken zonder enige uitleg van de situatie en zonder weerwoord van de andere kant. U hebt door de redactie van de zin (zie kursiveringen) zelfs nog, al of niet moedwillig, bijgedragen tot de verwarring. Daarom even het volgende: voor het uitvoeren van staatswerken (waaronder de gesubsidieerde restauraties vallen) is er een erkenning nodig, die voornamelijk op financiële solvabiliteit berust. Deze erkenning dient ervoor de opdrachtgever te beschermen tegen het risico, dat de aannemer door financiële problemen het werk niet of slechts gedeeltelijk uit kan voeren en kan door iedere aannemer worden aangevraagd. Over de toekenning ervan verleent de erkenningskommissie advies. Deze commissie ressorteert onder het ministerie van Openbare Werken. Deze commissie heeft, zowel in theorie als in de praktijk niets te maken met het ministerie van Ned. Cultuur (waar Fauconnier werkt). De minister van Openbare Werken beslist over de uiteindelijke toekenning van de erkenning. U hebt met dit staaltje van Nederlandse bemoeizucht de Vlaamse orgelwereld een slechte dienst bewezen. Door uw verslag van Grimbergen ondermijnt u de goede uitwerking die dit colloquium zou kunnen hebben en speelt u de commerciële orgelbouw in de kaart. Door uw verslag van Schaarbeek tast u de goede naam aan van Fauconnier en Potvlieghe, twee mensen die de Vlaamse orgelwereld hard nodig heeft om tot een betere kwaliteit te komen bij restauratie en nieuwbouw. U bemoeilijkt de positie van een integere en deskundige adviseur die het nog altijd moet opnemen tegen mensen die nog steeds geen oog (willen) hebben voor het belang van een goede, historisch verantwoorde restauratie en bovendien vaak niet vies zijn van politieke spelletjes. U schaadt ook de zaak van een zeer goede orgelmaker, die, zeker in Neder-

land, door dit soort publiciteit geconfronteerd wordt met negatieve vooroordelen die de belangstelling voor zijn werk zeker niet ten goede komen.

Uw optreden is dan ook onverstandig en kortzichtig en werkt juist de door u gevreesde polarisatie in de hand, iets waar de Vlaamse orgelwereld niet mee gediend is. Het steunen van de mensen die in staat zijn kwaliteit te leveren lijkt mij een veel beter alternatief.

Hoogachtend,

Koos van de Linde

TER BESPREKING

PARAPHRASE ON « SALVE REGINA » FOR ORGAN - opus 123 - Flor Peeters - Ed. Peters Corporation.

Dit werk van Flor Peeters werd in 1976 uitgegeven. Het is gebaseerd op de Maria-antifoon die geldt « A primis Vesperis Festi Ss Trinitatis usque ad Nonam Sabbati ante Adventum inclusive ».

Deze antifoon waarop Pieter Cornet en A. Van den Kerckhoven reeds rijk geïnspireerde orgelversetten schreven is de inspiratiebron geworden voor een improvisatorisch werkstuk georganiseerd per vers en uitgebouwd tot drieluik.

Het eerste deel is gebouwd op een decoratieve tweestemmige pedaalsolo op « Salve », nadien hernomen op « vita ». Hymnische zevenakkoorden op al dan niet verlaagde graden kleuren de homofone akkoorden. Deze worden afgewisseld met korte imitaties op « mater misericordiae » en « et spes nostra », die overgaan in homofoon passagewerk.

In het tweede deel wordt de gregoriaanse melodie « Eia ergo... » integraal voorgesteld in de bovenstem, gekleurd door zevenakkoorden met een golvend ritme in 3/8 maat.

Het slotstuk groeit vanuit het pedaal over de beide handen in imitatie naar ostinaatvormen, echovormen, hymnische akkoordformaties met alternerend pedaalspel, naar een korte toccata-formule en een coda. Het stuk duurt 6½ minuten.

De componist benadert de gevoels- en de gedachteninhoud

van de tekst sterk analytisch en weet het geheel tot een overzichtelijke eenheid te smeden.

Het is een goede compositie in de gekende « Peeters stijl » met veel boeiende aspecten.

Technisch stelt dit werk eisen. Het is geschreven voor een vrij groot instrument en gaat aan de hand van registratieaanduidingen enigszins uit van het orgel met elektrische tractuur.

K. D'H.

CONCERT VOOR ORGEL OF PIANO-FORTE IN C GROOT - Chr. Fr. Rüppe (1753-1826) uitgegeven door Gerard Bal, voorwoord G. Bal en J. Doove - Ed. Boeijenga - Sneek Fl. 14.80.

Biografische gegevens, toelichting over de compositie en de uitvoering aangevuld met de bronvermelding ter staving van de gedachtengang vormt een boeiende aanloop tot kennismaking met de componist, zijn werk, zijn werkkring, het muzikale beeld van zijn tijd en de musiceergewoonten bij de organisten.

De componist, geboren in Duitsland en er via zijn vader vertrouwd met de piano- en orgelbouw en met het bespelen van deze instrumenten voelde zich aangetrokken door de universiteitsstad Leiden. Zijn « Theorie der hedendaagsche Muzyk » in 1809 en 1810 in Amsterdam in twee delen uitgegeven, wordt in facsimile-uitgave in het vooruitzicht gesteld.

Deze componist, organist, docent, universitair, kapelmeester, lector en graveur uitgever van zijn composities bewijst in bovenvermeld werk dat klaviermuziek op verschillende instrumenten werd vertolkt, ook nog bij het begin van de 19de eeuw. Stelling die van toepassing is in de musiceerpraktijk van de Vlaamse historische orgels.

Dit concerto is een driedelig werk in galante klassieke stijl. Zonder de vergelijking met de Sonates van Carl Philip E. Bach te kunnen doorstaan is deze effectrijke compositie een waardevolle aanvulling van het repertoire voor het orgel rond 1800. Het is een contrastrijk spelstuk met duidelijke structuur en fijne concertante musiceerstijl. Het is een manueel-compositie, gedacht voor een twee klaviersinstrument met facultatief pedaalgebruik als basfunctie in enige cadenzen.

Aan tekst, notenbeeld en opmaak werd met zorg, liefde en grote kennis gewerkt.

Warm aanbevelen !

K. D'H.

EVOLUTIE

van de organisatie en de marktmacht van de aanbieders op de markt van kerkorgels in België, voorafgegaan door een uiteenzetting over de fysische en technische grondslagen van de orgelbouw. — MARC JEGERS (gestencil 142 blz.) + 16 p. bibliografie.

Eindverhandeling voor het behalen van de graad van Handelsingenieur. Universiteit Antwerpen. Academiejaar 1978-79.

Het economische aspect van de orgelbouw is een weinig onderzocht terrein. Dit is niet verwonderlijk als we bedenken dat voor onderzoek hiervan een combinatie van economische en orgelbouwkundige kennis (en inzicht) nodig is. Toch is kennis van deze zaken, ook voor de ambachtelijke orgelbouwer, van groot belang en een studie op dit gebied is dan ook zeer welkom.

Zoals de titel aangeeft, bestaat het proefschrift eigenlijk uit drie delen : een samenvatting van de fysische kennis op dit gebied, een beschrijving van de technische kant van het orgelmaken, en een economisch gedeelte. Dit laatste is de eigenlijke studie, de eerste twee delen zijn voornamelijk samenvattingen van de literatuur.

Het fysische gedeelte staat betrekkelijk los van de rest van het werk. Dit komt doordat deze benadering door de zeer theoretische aanpak en de rigoureuze aannamen en grove benaderingen (onvermijdelijk i.v.m. de mathematische oplosbaarheid !), weinig realiteitswaarde heeft, iets wat Jegers trouwens zelf ook constateert (p. 6). Afgezien hiervan geeft dit gedeelte een goed overzicht van wat er op fysisch gebied bekend is : dit is geen gemakkelijke opgave ! Het is dan ook jammer dat dit deel ontsierd wordt door enkele zeer slechte schetsen (zie Prullaria van een der vorige nummers ; er komen in de door Jegers gebruikte literatuur toch wel betere schetsen voor !). Ook staan er enkele geheel of half onjuiste opmerkingen in, bv. op p. 28 (over ontstemmen van pijpen) en p. 7 (over materiaal van de pijpen). Het eerste deel wordt afgesloten met een technische beschrijving van het elektronium.

Het tweede deel (technische beschrijving) is ongetwijfeld het slechtste van het hele werk. Jegers toont hier niet alleen een *totale onkunde* (waardoor hij zich alle praatjes van de industriële orgelbouwers kritiekloos laat aanleunen), maar ook geeft hij blijk van een bedenkelijke mentaliteit t.a.v. de orgelbouw (hij hecht kennelijk meer waarde aan de informatie van de « gevestigde », industriële orgelbouwers dan aan die van de ambach-

telijke). Bovendien blijkt uit allerlei opmerkingen een gebrek aan serieuze muzikale vorming.

Ten eerste blijkt Jegers zijn terminologie niet eens te kennen. Regelmatig komen we termen tegen die letterlijk uit zijn Franse en Engelse bronnen vertaald zijn, zoals «vrije tongen» en «slaande tongen» (i.p.v. doorslaande en opslaande tongwerken), «tractie» (i.p.v. tractuur) en de indeling van de orgelregisters in «basis, fluiten en snaren» (!). Dat men dit in het Nederlands pleegt aan te duiden met prestanten, fluiten en strijkers, is hem kennelijk onbekend.

Ten tweede, en dat is erger, blijkt Jegers totaal geen kijk te hebben op de praktische kant van de orgelbouw, en dit resulteert in een grote hoeveelheid onjuistheden, halve waarheden en onzin. Zo lezen we op pp. 43-44 over pijpenmaken, o.a. : «naast een vrij belangrijke investering in smeltovens, walsen, schaaftrommels en *ander gespecialiseerd materiaal*, dient de pijpenmaker te beschikken over voldoende technische vaardigheid, *die buiten zijn routine als orgelmaker ligt*, om het metalen pijpenmaken tot een goed einde te brengen», en «Nochtans kan men zich de vraag stellen of de zelfbouw van metalen pijpen altijd een betere kwaliteit impliceert, daar men de geëigende technieken en vaardigheden toch ook niet *zomaar van de ene dag op de andere onder de knie heeft*». (kursiveringen van mij - KvdL). Jegers vergeet hier gemakshalve dat : 1. Voor het herstel van pijpen en het vervangen van een enkele minder goed geslaagde pijp, al het «andere gespecialiseerde materiaal» (soldeerbouten, mallen en meer van die «gecompliceerde en kostbare apparatuur»), alsmede de vereiste vaardigheden toch nodig zijn ; 2. het toch wel merkwaardig is, te stellen dat het maken van de klankbron, het belangrijkste deel van een orgel, buiten de normale routine van een orgelmaker zou liggen ! 3. de geëigende technieken en vaardigheden op zich in betrekkelijk korte tijd geleerd kunnen worden (ik weet dit uit eigen ervaring !), maar dat voor het goed restaureren van pijpen een hoeveelheid *routine* nodig is, die een orgelmaker die nooit zelf pijpen maakt, *niet heeft*. Het resultaat is dan ook vaak ergerlijk knoeiwerk (zie foto's) ! 4. Dat door het zelf in de hand houden van de fabricage van alles, de orgelbouwer zijn onderdelen optimaal geschikt kan maken voor een bepaald instrument, en in geval van onvoorziene omstandigheden flexibel genoeg is om deze adequaat het

hoofd te kunnen bieden.

Dezelfde onkunde wordt tentoongesteld op het gebied van mensureren, intoneren, windvoorzieningen en tractuursystemen. Bij een vergelijking van deze systemen wordt de beïnvloedbaarheid van de aanspraak en de mogelijkheid van een precieze articulatie (een van de belangrijkste expressiemiddelen van een organist bij het spelen van oude muziek) totaal vergeten. Resultaat is dan ook de conclusie dat de terugkeer naar de «mechanische tractie» wellicht slechts een «modegril» is, die binnen enkele jaren door een andere vervangen zal worden. Wellicht door stoomtractie ? Wie zelf nog nooit van orgeltoucher heeft gehoord kan zich beter niet aan een beoordeling van tractuursystemen wagen !

Tenslotte geeft de heer Jegers blijk van een bedenkelijke mentaliteit t.a.v. muziek en orgelbouw. Dit wordt nog erger gemaakt door allerlei arrogante opmerkingen en insinuaties. Zo lezen we bv. op p. 58 : «orgelbouwers *die de ervaring van generaties hebben meegekregen* worden bestempeld als ordinaire monteurs van geïmporteerde onderdelen, en anderen, *die in feite nog alles moeten bewijzen* worden als de enige goede orgelbouwers afgeschilderd» (kursiveringen van mij - KvdL). Hierbij wordt vergeten dat in de vervalperiode een groot deel van die ervaring verloren is gegaan. Dat anderen, die door nauwgezette studie van historische orgels proberen de draad weer op te pakken, nog alles moeten bewijzen is niet waar, vooral als we bedenken dat de industriële orgelbouwers in elk geval bewezen hebben dat zij *geen* goede orgels kunnen maken. Over industriële contra ambachtelijke orgelbouw wordt ook de nodige onzin verteld. Jegers weigert hardnekkig in te zien waar het om draait :

De *ambachtelijke* orgelmaker gaat uit van een optimaal instrument en bekijkt *vervolgens* hoe hij dit zo goedkoop mogelijk kan produceren. Wat hij machinaal kan doen zal hij machinaal maken, maar wat beter met de hand kan, zal hij met de hand maken, *ook als dit minder voordelig is*. Essentieel is dus, dat het ontwerp niet onder de goedkope produceerbaarheid mag lijden.

De *industriële* orgelmaker gaat uit van een zo voordelig mogelijke prijs-kwaliteits-verhouding (die gezien de structuur van de Belgische markt vrijwel geheel door de prijs beslist wordt). Hij zal daarom terwille van de machinale produceerbaarheid

reeds in zijn ontwerp tal van concessies inbouwen en alleen die dingen met de hand maken die machinaal niet voordeliger te maken zijn. Ook zal hij, waar het op korte termijn niet te merken is, inferieure materialen gebruiken. Daardoor zal het instrument op bepaalde punten aanvankelijk even goed *lijken* als een ambachtelijk vervaardigd orgel.

In plaats daarvan maakt Jegers de verwarring nog groter door een insinuatie aan het adres van een niet nader genoemde orgelmaker omdat deze een modern en goed geoutilleerd atelier heeft ! De bedenkelijke houding van de auteur wordt wel het beste weergegeven door een zin aan het eind van het tweede gedeelte : « De tegenstelling tussen de ambachtelijken en industriëlen (...) verscherpt zich in die mate, dat we ons kunnen afvragen of men zich bij dit alles nog wel realiseert waar het in feite om zou moeten gaan : het orgel als muziekinstrument, als *middel*, en niet als doel op zichzelf » (kursivering van mij - KvdL). Hiermee geeft hij blijk, een orgel puur als een speelapparaat te beschouwen en niet als een van de onontbeerlijke schakels in de « drieëenheid » compositie-uitvoerende-instrument, als een *medium* dat door zijn eigen schoonheid een extra facet aan de uitvoering kan toevoegen. Evenmin als men kan zeggen dat de organist alleen maar een soort levend draaiorgelmechaniek is, kan men stellen dat een orgel puur een « toonmachine met toetsen » is.

Dat de ambachtelijke bouwer uiteindelijk een veel kleinere productie op de markt kan brengen dan de industriële bouwer die t.o.v. zijn « concurrent » met een relatief kleiner personeelsbestand een volumineuse orderportefeuille kan samenstellen is aan een ontleding voorbijgegaan. Er diende hieruit nochtans te worden geconcludeerd dat de winstmarges bij deze twee verschillend gerichte bedrijven ook anders liggen.

En verder, hoe zien er de kostprijzen uit in Benelux-verband ? De laatste jaren heeft zich de kostprijs van gesubsidieerd werk spectaculair ontwikkeld. Wat zijn er de oorzaken en gevolgen van ? Dat het Belgische werk, zowel voor wat betreft de historische restauratie als de nieuwbouw nog steeds veel goedkoper is dan gelijksoortig werk in het buitenland is eveneens een feit, maar de auteur heeft het hierover evenmin en dus blijven de oorzaken en gevolgen ervan diep in de doofpot.

Basisvraag tot het onderzoek is : hoe is men in België tot

het historisch restaureren gekomen ? Tot voor enkele jaren nog waren de zgn. restauraties in feite complete vervalsingen. Dit had een weerslag op de kwaliteit en uiteindelijk op de prijsberekening. Dit gedoe onttaardde in een mentaliteitsverstoring bij de afnemers. Evenmin vraagt de auteur zich af welke rol de Bisschoppelijke orgelcommissies in de marktvorming van de orgelmakerij hebben gespeeld.

Gezien deze onkunde en dit onbegrip mag het ook geen verwondering wekken dat het derde deel, de eigenlijke studie, voorzover het over bedrijfsstructuur e.d. gaat, de plank vaak totaal mislaat. Dat er ook een aantal nuttige en behatenswaardige opmerkingen in deze studie staan, is dan ook vooral te danken aan het feit dat een goed deel ervan over algemenere, meer economische zaken gaat, waarbij veel minder muzikale en technische kennis nodig is.

Om met het eerste te beginnen : het gebrek aan orgelbouwtechnische kennis breekt de auteur lelijk op, waar het om zaken als personeelsstructuur gaat. Hier vinden we een grote hoeveelheid totaal irrealistische informatie over zaken als opleidingsduur en werkverdeling : zo is de combinatie meestergast-intonateur praktisch onmogelijk, terwijl de verhouding twee houten-pijpenmakers tegen één metalen-pijpenmaker absurd is. Ook was een wat meer kritische benadering van de tabellen over « voorraad- en verwerkingsstructuur » geen overbodige luxe geweest, daar een en ander voor een ingewijde wat onwaarschijnlijk aandoet. Het sterkste toont Jegers zijn onkunde echter in de paragraaf over fabricagekostprijs. Hier maakt hij berekeningen op grond van (kennelijk onjuiste) informatie, hem door één orgelbouwer verstrekt en dit resulteert in een tabel vol onjuistheden en enormiteiten, gebaseerd op onmogelijke ontwerpen van orgels. Wat bv. te denken van een « kistorgel » met *twee klavieren en aangehangen pedaal* en dispositie 8', 4', 2 2/3, 2', dat (na voorintonatie) in 4 uur tijd (!) geïntoneerd én gestemd kan worden ? Of van een groot orgel (50 stemmen) met de volgende dispositie :

klv. I : 16, 8, 8, 8, 8, 4, 4, 4, 2 2/3, 2, 1 1/3, mixt. V, 8' (volle bekerl.), 8 (regaal)

klv. II : 16, 8, 8, 8, 4, 4, 4, 2 2/3, 2, 1 3/5, 1 1/3, mixt. III, 8 (volle bekerl.), 4 (halve bekerl.)

klv. III : 8, 8, 8, 5 1/3, 4, 3 1/5, 2 2/3, 2, 1 1/3, 1 1/7, cornet III, 8 (halve bekerl.), 4 (volle bekerl.)

pedaal : 32, 16, 16, 8, 4, 16 (regaal), 8 (volle bekerl.)

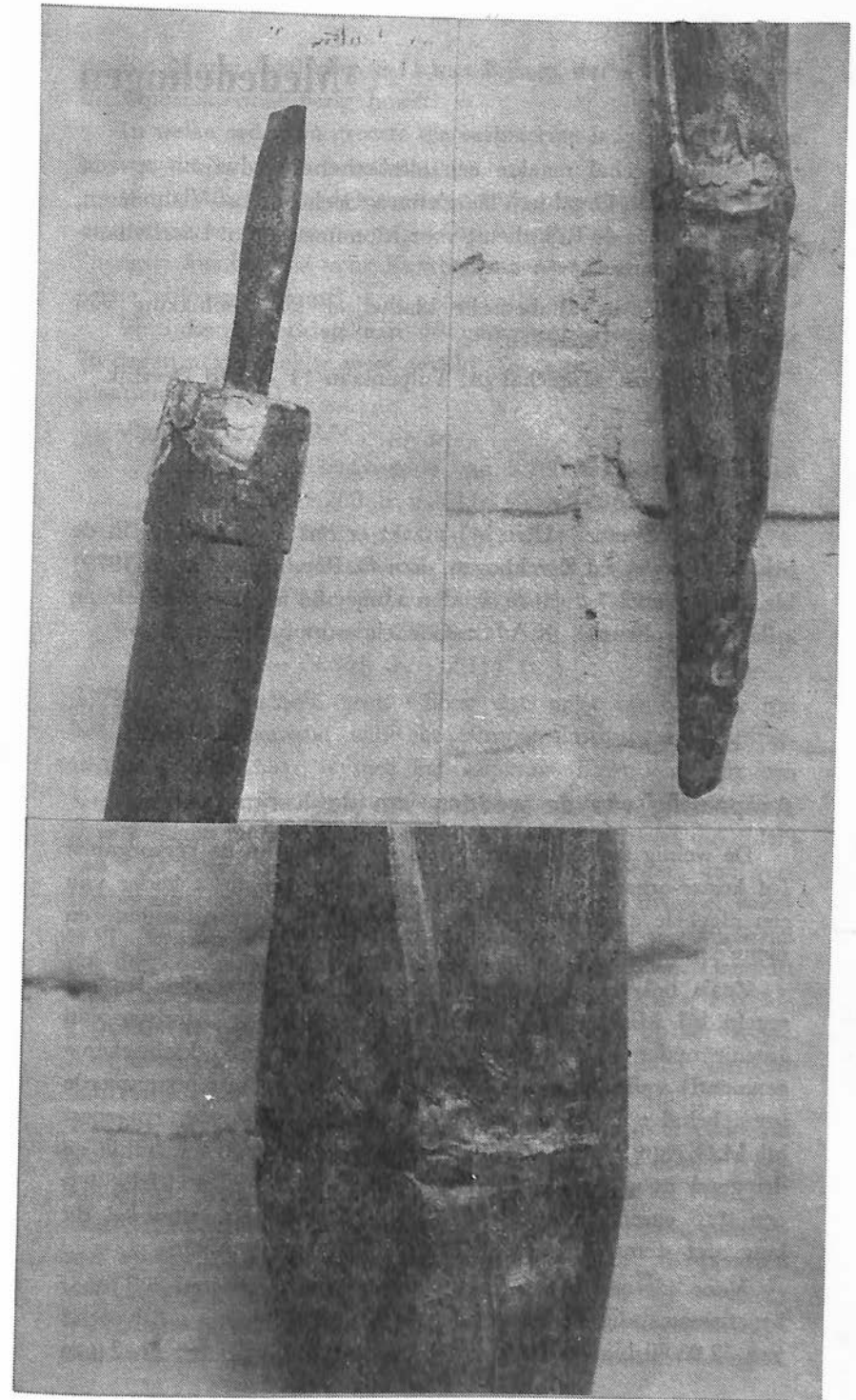
Commentaar overbodig!

Overbodig te zeggen dat dit wetenschappelijk nergens op stoelt, evenmin als het verderop vergelijken van prijzen zonder rekening te houden met de (ook materiele!) kwaliteitsverschillen.

De puur economische verhandelingen zijn veel beter, en op dit gebied maakt de auteur een aantal goede en ook voor de orgelbouwer nuttige opmerkingen. Zo beschrijft hij goed de problemen die door het systeem van de aanbesteding veroorzaakt worden en merkt hij terecht op, dat het bij restauraties goed te verdedigen zou zijn, met het systeem van onderhandse opdracht te werken. De paragraaf over rentabiliteit geeft een goed beeld van de werkelijkheid (o.a. de vuistregel dat een orgelmakerij ongeveer een jaarlijkse omzet van 1 miljoen fr. per te werk gestelde persoon moet hebben) en goede conclusies. Verder signaleert hij goed het gevaar van de concurrentie van het electronium. Over het algemeen kan men zeggen dat de laatste hoofdstukken de meest geslaagde van het hele proefschrift zijn. Het is echter jammer dat we ook hier weer enkele insinuaties, ditmaal aan het adres van enkele « ambtenaren van het Ministerie van Nederlandse Cultuur ». Gezien het niveau van de meeste Belgische orgelmakers is het bepaald geen overbodige luxe om de dossiers zo gedetailleerd mogelijk te maken ! Bovendien vinden we weer enkele van weinig orgelbouwkundig inzicht getuigende opmerkingen.

Als we dit werk in zijn totaliteit bekijken, blijkt dat van de nodige kennis de economische bij Jegers zeer zeker aanwezig is, maar de orgelbouwkundige helaas totaal ontbreekt : Schoenmaker, hou je bij je leest !

Koos v.d. Linde

« Van Peteghem, anno 1780, na een laatste restauratie... »

Mededelingen

Joost Maréchal maakte een alfabetische bladwijzer op van « Het Historisch Orgel in Vlaanderen » Deel I - Oost-Vlaanderen, uitgegeven door de Rijksdienst voor Monumenten en Landschapszorg.

Hij stelt deze alfabetische bladwijzer ter beschikking van hen die er om verzoeken.

Adres : Joost Maréchal pr. Tulpenlaan 11 - 8740 Deerlijk.

☆
☆ ☆

Lezer P. Peeters (Utrecht) maakt er ons op attent dat in de bijdrage over A.v.d.Kerckhoven, door G. Potvlieghe (maart 1979) blz. 11, voetnoot 7 dient te worden aangevuld met bronvermelding « Rijksarch. Brussel, K.A. St.-Goedele, suppl .nr. 20.568 ».

☆
☆ ☆

Aanpassing van de wedden van de Kerkorganisten

De weinig aantrekkelijke financiële status van de kerkorganist (of koster-organist) in ons land kreeg onlangs in 't kader van een algehele aanpassing van de wedden der kerkbedienden een nieuwe impuls.

Zoals bekend wordt de bezoldiging van kerkbedienden geregeld bij Ministeriële Omzendbrief vanwege de Minister van Justitie onder wiens beheer de Kerkbesturen (« Kerkfabrieken » genaamd) vallen. Vermits de basiswedde voor vast gepresteerde uren, behalve de indexaanpassing voor het laatst was aangepast bij M.O. van 26.09.1974, bleek een nieuwe aanpassing billijk en dringend noodzakelijk. Met de nieuwe M.O. van 16.01.1980 is een stap gezet die de toestand lichtjes verbetert, alhoewel dit lang niet stemt tot gejubel.

Voor uitvoerige informatie met cijfers, verwijzen wij naar het driemaandelijks tijdschrift : « Gewijde Dienst » : Bijvoegsel van 12.03.80 bij de 20e jg. nr. 1 februari 1980, en het nr. 2 van

de 20e jg. mei 1980, pag. 9-11 met Bijlage, dat zich grondig met dit cijfermateriaal bezig houdt.

In welke orde van grootte die verbetering is ingetreden, moge blijken uit volgende berekening.

We bekijken even de situatie voor de organist *Laureaat Lemmensinstituut of eerste prijs Orgel van een conservatorium* (hoogste loonbarema voor Kerkbedienden) : Beginwedde (of de eerste vijf jaren dienst).

Voltijdse betrekking van 40 gepresteerde uren per week : (6 dagen in de week te werk gesteld : in de praktijk op de meeste plaatsen 7 dagen).

Vlgns. M.O. 26.09.74 :

Beginwedde = basiswedde van 9.200 fr. per maand aan 264,69 % of $9.200 \text{ fr.} \times 264,69 \% = 24.351 \text{ fr.}$

Vlgns. M.O. 1.03.1980 :

Beginwedde = basiswedde van 13.500 fr. per maand aan 196,07 % of $13.500 \text{ fr.} \times 196,07 \% = 26.469 \text{ fr.}$

Voor de maand Maart 1980 maakt dit een verhoging van : $26.469 \text{ fr.} - 24.351 \text{ fr.} = 2.118 \text{ fr.}$

Het hoeft wellicht geen betoog dat, gelet op het feit dat het Diploma Laureaat van het Lemmensinstituut qua studieniveau vergelijkbaar is met het Diploma Licentiaat van een Universitaire inrichting, en gelet op de praktische tewerkstelling over 7 dagen in de week, zaterdag en zondag inclusief die elders aan veel hoger, zoniet dubbel tarief vergoed worden, een verhoging met een dergelijk klein bedrag slechts een druppel water is op een hete plaat. Want men mag niet uit het oog verliezen dat de genoemde bedragen de bruto-wedde voorstellen. Daarvan dient vanzelfsprekend de R.S.Z. en bedrijfsvoorheffing nog afgetrokken te worden, zodat een geschoold organist op het hoogst door de Kerk erkend niveau maandelijks nog minder verdient dan een kleuterleidster.

Geen wonder, dachten wij, dat het organistenambt gedoemd is om een onderbetaald nevenberoep te blijven voor enkele goedwillige idealisten.

Geen wonder ook dat men het ras der professionele organisten met reuzeschreden uit de kerken ziet verdwijnen ; de plaatsen worden gretig ingenomen door nog goedkopere, bij voorkeur zelfs ongeschoolde, werkkrachten, die op onze orgelklavieren flink wat muzikale abnormaliteiten ten gehore kunnen brengen.

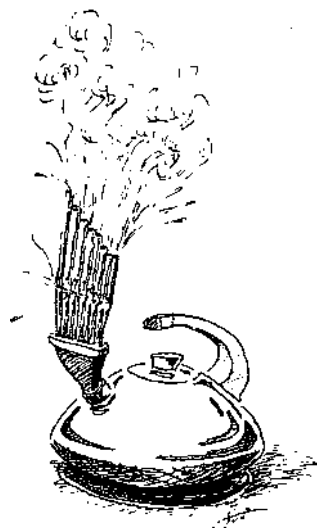
ja zelfs van de ene toets naar de andere sukkelen. Met veel verbeeldingskracht en een goeie dosis eufemisme noemt men deze lui dan « amateurs ».

Evenmin mag het een wonder heten dat onze Muziekconservatoria en niet te vergeten het Hoger Instituut voor Kerkmuziek, leeglopen als het gaat over vorming van professionele organisten. Bekrompenheid, kortzichtigheid en vaak de asociale werkvoorwaarden, hebben gemaakt dat het beroep van kerkorganist aan zijn failliet toe is, en wie goed uitkijkt weet meteen dat, met het verdwijnen van de professionele kerkorganist, ook de hele kerkmuziek de put ingaat.

Wij hebben het nog gehoord uit zeer oude tijden dat het ooit eens goed is geweest te leven onder de kerkelijke kromstaf, nu is het onder diezelfde kromstaf een armoedig bestaan kennen.

Te bedenken dat organisten en kerkbedienden met dit nieuwe K.B. terug voor enkele jaren zoet worden gehouden, doet een weldenkend mens beseffen dat in vele kerken een goed verzorgde lof des Heren door muziek en orgel op het spel wordt gezet. En de verwachting voor een aangepaste bezoldiging, konditie nummer één, dachten wij, voor een herwaardering van een onmisbaar liturgisch ambt, gaat andermaal in rook op.

Ant. FAUCONNIER

- 2-5 : Loosduinen (NL), Abdijkerk 20.15u. : André Isoir
- 6-5 : Antwerpen, St.-Jozefskerk 20.30u. : Nicolas Kynaston
- 13-5 : Antwerpen, St.-Jozefskerk 20.30u. : Edward De Geest
- 23-5 : Loosduinen (NL), Abdijkerk 20.15u. : Hans van Nieuwkoop, m.m.v. Margaret Roest (sopraan)
- 30-5 : Hulst (NL), Basiliek : Lynne Davis
- 6-6 : Brussel, St.-Michielskathedraal 12.30u. : Pascale Van Coppengolle
- 6-6 : Brussel, St.-Michielskathedraal 20.30u. : Jozef Sluys (5 Toccata & Fuga's van J.S. Bach)
- 7-6 : Herve, Dekanale kerk St.-Jan-Baptist 20u. : Hubert Schoonbroodt
- 13-6 : Brussel, St.-Michielskathedraal 12.30u. : Elisabeth Thornburn
- 20-6 : Brussel, St.-Michielskathedraal 12.30u. : Hans Georg Reinetz
- 27-6 : Brussel, St.-Michielskathedraal 12.30u. : Albert Van Drise
- 6-7 : De Panne, O.-L.-Vrouwkerk 20.30u. : Aad Zoutendijk
- 10-7 : Knokke, H.-Hartkerk 20.30u. : Yvette Gilles
- 11-7 : Veurne, Ste Walburgakerk 20.30u. :
- 20-7 : De Panne, O.-L.-Vrouwkerk 20.30u. : Kristiaan Van Ingelgem
- 25-7 : Veurne, Ste Walburgakerk 20.30u. :
- 3-8 : De Panne, O.-L.-Vrouwkerk 20.30u. : Carl-Aage Eliasson
- 8-8 : Veurne, Ste Walburgakerk 20.30u. :
- 14-8 : Nieuwpoort, O.-L.-Vrouwkerk 20.30u. : Robert Deleersnyder
- 17-8 : De Panne, O.-L.-Vrouwkerk 20.30u. : Maurice Truyers
- 22-8 : Knokke, H.-Hartkerk 20.30u. : Roger Deruwe, m.m.v. E. De Cloedt (trompet)
- 22-8 : Hulst (NL), Basiliek : Jean Wolfs
- 22-8 : Veurne, Ste Walburgakerk 20.30u. : Kamiel D'Hooghe (creatie van « Ode aan de Westhoek » v. R. Steyaert)
- 26-8 : Midderburg (NL), Nieuwe kerk : Kamiel D'Hooghe
- 29-8 : Hulst (NL), Basiliek : Kamiel D'Hooghe
- 7-9 : Aalst, St.-Martinuskerk 15.30u. : Kristiaan van Ingelgem
- 12-9 : Hulst (NL), Basiliek : Jean Colombier, m.m.v. Michel trois-oeufs (trompet)
- 12-9 : Loosduinen (NL), Abdijkerk 20.15u. : Ludger Mai
- 14-9 : Aalst, St.-Martinuskerk 15.30u. : Rudi Tas
- 21-9 : Geel, St.-Dimfna 16u. : Robert Deleersnyder
- 26-9 : Hulst (NL), Basiliek : Joh. Th. Lemckert
- 28-9 : Aalst, St.-Martinuskerk 15.30u. : Louis van der Paal
- 3-10 : Loosduinen (NL), Abdijkerk 20.15u. : Bram Beekman
- 5-10 : Postel, Abdijkerk 16.30u. : Jozef Sluys, m.m.v. Lucienne Van Dyck
- 24-10 : Loosduinen (NL), Abdijkerk 20.15u. : Jacques van Oortmerssen, m.m.v. Raymond Delnoye (fluit)
- 14-11 : Loosduinen (NL), Abdijkerk 20.15u. : Hans Fagius

VARIA

Het Internationaal Orgelcongres van de Gesellschaft der Orgelfreunde heeft plaats in Oxford (Engeland), van 27 juli tot 3 augustus. Correspondentieadres: Dr. Wolfgang Adlung, Schaffhauser Strass 22, D-7700 Singen, B.R.D.

13 september 1980: orgeltrip Oost-Vlaanderen, georganiseerd door het Festival van Vlaanderen, i.s.m. de vzw Kunst en Cultuur.

Programma:

9.00u.: Gent St.-Michiels (1821-1822, Jean-Pierre de Volder)

11.00u.: Watervlucht, O.-L.-Vrouw-Hemelvaart (1968, Loncke)

12.00 - 13.30u.: middagpauze te Watervlucht

14.00u.: Evergem, O.-L.-Vrouw-Hemelvaart (18e eeuw, anoniem / 1961 Loncke)

16.00u.: Sint-Niklaas, St.-Andreas en Ghislenus (1784, Pieter van Peteghem)

17.30u.: Beveren-Waas (Spaans orgel)

19.00 - 20.30u.: avondpauze te Gent

20.30u.: Gent St.-Baafskathedraal (1653 Bis en d'Estré / 1936 J. Klais)

Op elk der bezochte orgels is een korte bespeling. 's Avonds is er een recital.

CURSUSSEN

3 juli - 20 augustus 1980: Conservatorio di Musica «F. Morlacchi», Perugia:

Corsi internazionali di interpretazione musicale: cursussen voor diverse instrumenten, w.o. orgel (1-14 augustus) door Hedda Illy.

Programma: de orgelliteratuur van de 16e tot de 19e eeuw in Italië, Frankrijk, Duitsland.

Cursusgeld Lit. 50.000. Hotelaccommodatie.

Inlichtingen en inschrijving (vóór 30-6): Conservatorio di Musica «F. Morlacchi», Via Fratti 14, I-06100 Perugia, Italië.

16 - 30 juli 1980: Académie de musique en Bourgogne.

Omvat o.a. een cursus orgel door Odile Bailleux en Jean Boyer.

Programma: J.S. Bach (Orgelbüchlein, 18 Choräle, Sei gegrüßet, BWV 544, 546), H.L. Hassler (Ich ging einmal spazieren), N. de Grigny, J. Titelouze, A. Gabrieli, G. Frescobaldi (1e boek Toccatas), T. Tallis, H. Purcell.

Er is tevens een cursus orgelbouw door Jean-Loup Boisseau.

Jeugd en Muziek organiseert van 4 tot 23 augustus te Groznan (Joegoslavië) o.m. een interpretatiecursus voor orgelmuziek.

Lesgever: Luigi Celeghin.

Prijs: SFr. 550 (6.633,— Din.).

Inlichtingen en inschrijving: Cultural Centre of the International Federation of Jeunesses Musicales, 52393 Groznan, Yugoslavia.

10-20 augustus 1980: Universiteit van Salamanca: 2e cursus interpretatie van Spaanse orgelmuziek.

Lesgevers: Monserrat Torrent en Guy Bovet.

De interpretatiecursus wordt gehouden in de nieuwe kathedraal van Salamanca, op het barokke Echeverria-orgel uit 1744.

Het programma vermeldt werken van A. Carreira, A. de Cabezon, P. Bruna, F. Correa de Arauxo, J. Cabanilles, S. Duron, J. Elias, P. de Araujo.

Het aantal deelnemers is beperkt tot 20. De studenten moeten minstens 10 werken grondig voorbereid hebben.

Het inschrijvingsrecht bedraagt 5000 Pes.

Logies in de universiteit, bij burgers of op hotel.

Inlichtingen, correspondentie en inschrijving: Prof. Garcia Fraile, Catedra Salinas, Patio de Escuelas, 3, 2º, Salamanca (España).

Van 17-8 tot 6-9-80 gaan te Santiago de Compostella de cursussen door van «Musica en Compostella» (Curso universitario internacional de música española).

Voor orgel is de docente Monserrat Torrent.

Programma: Antologia de antiguos Maestros españoles, José Cabanilles, Francisco Correa de Arauxo, Antonio de Cabezon, Tomás de Santa Maria, etc.

Men kan deelnemen als (beurs-)leerling of als luisteraar.

Inschrijvingsrecht: 3000 Pes.

Logies in de universiteit.

Inschrijving (vóór 15-5-80) via de Spaanse ambassade.

22-27 september 1980: Lemmensinstituut: Jos Van Immerseel: De muzikale retoriek en de figurenleer als uitgangspunt bij een verantwoorde interpretatie anno 1980.

Dit onderwerp wordt uitgediept voor (en door) organisten, pianisten (moderne en historische piano), claveciniësten. Het aantal deelnemers is beperkt tot 30. Er wordt een behoorlijk technisch niveau vereist. Het programma omvat voor orgel en clavecimbel hoofdzakelijk de Italiaanse en Duitse muziek 1600-1800; voor piano de periode 1720-1850.

Inschrijvingsrecht: 250 BF.

Cursusgeld: 2750 BF.

Hotelaccommodatie (ev. maaltijden in het Lemmensinstituut).

Inlichtingen en inschrijving (vóór 15-8-80): Lemmensinstituut, Herestraat 53, B-3000 Leuven, België.

Van 2 tot 4 oktober 1980 heeft een orgelinterpretatie-seminarie plaats te Marburg.

Docenten: Jean Langlais (werken van Ch. Tournemire, J. Langlais, vrije improvisatie) en Marie-Louise Jaquet-Langlais (orgelmuziek uit de Franse «decadentie»: Boëly, Lefébure-Wély).

Aktieve deelnemers moeten minstens conservatorium-niveau hebben (passieve deelnemers zijn ook toegelaten).

Inschrijvingsrechten: actief DM 80 (student DM 40)

passief DM 60 (student DM 30)

Aanmelding (tot 15-4-80) bij: Dr. Hermann J. Busch, Frankfurter Strasse 36, D-5900 Siegen, B.R.D.

In het raam van de «Meisterkurse für Musik» te Freiburg in Briesgau worden seminaries georganiseerd over de interpretatie van de werken van Arnold Schönberg. Op 19-12-80 worden de orgelwerken behandeld: Variationen Opus 40 en 2 Fragmenten uit de Sonate.

Cursusleider: Zsigmond Szathmáry.

Inlichtingen en aanmelding (als actieve deelnemer of luisteraar): Sekretariat der Internationalen Meisterkurse für Musik Freiburg, D-7801 Horben (Freiburg), B.R.D.

CONCOURS

Van 20 tot 28 juni heeft te Nürnberg de Internationale Orgelwoche plaats.

Omkaderd door hoofdzakelijk orgelconcerten heeft daar op 26 juni een internationale orgel improvisatiewedstrijd plaats.

Adres: Internationale Orgelwoch Nürnberg, Bismarckstrasse 46, D-8500 Nürnberg, B.R.D.

Van 17 tot 24-10-80 wordt in het raam van de Fürther Kirchenmusik-tage een internationale wedstrijd voor jonge kerkmusici georganiseerd.

Vakken: orgelspel, improvisatie, orgelspel in liturgisch verband, koorleiding.

Tot 15 juli kunnen kandidaten (niet ouder dan 28 jaar) zich aanmelden bij: Verein zur Pflege der Kirchenmusik und Durchführung der Kirchenmusik-tage, Amalienstrasse 70, D-8510 Fürth, B.R.D.

FESTIVALS

Van 30 juni tot 12 juli lopen te Toulouse « Les Semaines de l'orgue, du piano, du clavecin »: een vijftiental concerten m.m.v. L.F. Tagliavini, J. Demus, J. Van Immerseel, W. Jansen, G. Causse, H. Henck, J. Lewis, L. Fleischer, S. Innocenti, H. Frances, le Nouvel Orchestre Philharmonique de Radio-France, le Grand Orchestre du Capitole. Inlichtingen: Secrétariat des Semaines de l'Orgue, 54 rue des Sept-Troubadours, F-31000 Toulouse, France.

Van 12 tot 30 oktober te Göttingen: 9e internationale orgelweek. Programma:

- 12-10: Arwed Henking: J.S. Bach, O. Messiaen, M. Reger e.a.
- 15-10: Daniel Roth: Franse orgelmuziek van de 18e tot de 20e eeuw.
- 19-10: Luigi Ferdinando Tagliavini: oude Italiaanse orgelmuziek.
- 22-10: Andreas Buschnakowski: Duits orgelmuziek van de 17e tot de 19e eeuw. Werken van componisten uit de D.D.R.
- 25-10: Michael Radulescu: orgelmuziek uit de 16e en 17e eeuw. Werken vna Reger en Schönberg.
- 28-10: Anders Riber: J.S. Bach, Nielsen, Sweelinck.
- 30-10: Martin Lücker: J.S. Bach, Reubke, Reger.

Van 22 tot 27 oktober heeft te Mainz het « Bachfest der Neuen Bachgesellschaft » plaats.

Onderwerp: Bach en zijn invloed op de volgende eeuwen, geïllustreerd in diverse concerten (ook op orgel), zowel van Bachwerken als van klassieke, romantische en hedendaagse muziek.

Adres: Konzertdirektion Margit Drissen, Boppstrasse 25, D-6500 Mainz 1, B.R.D.

Orgeltijdschriften

ORGELFORUM: is het ledentijdschrift van het Zweedse Orgelgezelschap, Box 5022, 200 71 Malmö.

1/1979:

- Gunnar Wahlström: *De Orgels in de Domkerk te Lund*
- Sten-Ake Carlsson: *Wat is er fout aan om een Cavallé-Coll-orgel als Bach-orgel te gebruiken?*
- Göran Blomberg: *Het Hedlundorgel in de Baptisten-kerk te Sandviken weer ingewijd.*
- Geo Böckerman: *Een domkerkorgel in bouw (over de bouw van het orgel in de domkerk van Abo in Finland).*
- Erik Lundkvist: *Nieuw Orgel in het Concertgebouw te Stockholm.*
- B. Andreas: *Nieuwe orgelplaten.*

1/1980:

- Harald Göransson: *Orgel en psalmzang.*
- Finn Vider: *Over orgelspel (in zweedse vertaling van B. Andreas).*
- Erik Lundkvist: *Stig Gustav Schönbergs orgelwerk.*
- Dag Edholm: *Een bladstijde uit de geschiedenis van de Zweedse dorpsorgelbouw.*

- Bengt Andreas: *Een orgelkleinood in Lannaskede.*
- Lars Rydgren: *Over de wederopvoering van de Lundse Orgelsymfoni.
matten en bankkussens in kerken.*
- Enzo Forsblom: *Mijn huisorgel.*
- Bengt Andreas: *Tijdschriftrevue.*
- Erik Lundkvist: *Concertgebouworrel.*
- Gunnar Wahlström: *Nieuwe boeken over het orgelbestand van Denemarken en Finland.*
- Sven-Erik Erlö: *Internationale orgelweek in Ystad in augustus 1980.*

ARS ORGANI, Zeitschrift für das Orgelwesen, Verlag Merssburger, Kassel, B.R.D., 28. Jahrgang Heft 1, März 1980.

- H.P. Reiners: *Hans Henny Jahnn und die Orgel der St. Maximilians-Kirche in Düsseldorf.*
- W. Müller: *Die Walcker-Organ in der evang. Versöhnungskirche Völklingen (Saar).*
- O. Olesen: *Das dänische Orgelinventar.*
- H.J. Busch: *Orgeln in der Neuen Welt.*
- O. Biba: *Zweites Innsbrucker Orgelsymposium.*
- *Neue Orgeln — Orgelrestaurierungen — Orgeldenkmäler der Romantik.*

CONNAISSANCE DE L'ORGUE, Revue de l'Association Française pour la Sauvegarde de l'Orgue Ancien, p/a P. Hardouin, 25, rue des Coulmiers, F-75014 Paris, France.

Numéro 34 — Printemps 1980

- *Nécrologe: Robert Boisseau (1909-1980).*
- *Lexique: Principal, Montre.*
- *Livre blanc: Remiremont.*
- *Inventaire: L'orgue Dallery de la chapelle de la Sorbonne (P. Hardouin).*
- *Régistrations préclassiques en France II (P. Hardouin).*
- *Facteurs d'orgues parisiens du XVIIe siècle: Alexandre Thierry (P. Hardouin).*

HET ORGEL. Uitgave van de Nederlandse Organistenvereniging, Juliëttestraat 41, NL-3816 RB Amersfoort, Nederland.

76e jaargang — nr. 4 april 1980.

- W. Kloppenburg: *De omgang met het Liedboek (2).*
- H. van der Harst: *De orgels die tijdens het Congres (10-12 april te Utrecht) te horen zijn.*
- Prof. Dr. G. van der Leeuw: *Liturgische eischen aan Orgel en Organist (1981).*
- J. Raas: *Adriaan C. Schuurman.*
- J. Brink: *Restauratiebeleid en -praktijk in Nederland en daarbuiten.*
- J. van Biezen: *Open brief aan Klaas Bolt.
Nr. 5 mei 1980.*
- W. Kloppenburg: *De omgang met het Liedboek (3).*
- H. van der Harst: *Twee Rijnlandse orgels in Hilversum (1).*
- Dr. W.J. Diepeveen: *De herziene regeling voor de kerkmuziek.
Nr. 6 juni 1980.*
- E. Kooiman: *Een interessant Trio van Samuel de Lange Jr.*
- H. van der Harst: *Twee Rijnlandse orgels in Hilversum (2).*
- P. Kee: *Integratie.*
- C. Verburg: *De bijbelliederen van het « Liedboek voor de kerken » getoetst.*
- G. Oost: *Orgelcultuur in Jakarta.*

Prullaria

VOOR ELK WAT WILS...

Koopjes voor organisten met lange arm !

In « Kerk en Leven », ons aller. parochieblad, lazen wij volgende advertentie : « Te koop : 2 pijporgels, 65 toetsen ».

Voor organisten, toevallig begaafd met korte arm, weten wij ook een geschikt instrument staan, — evenwel niet te koop ! — nl. in de Sint-Martinuskerk te Mater (O.-Vl.). De manuaalomvang van het in 1963 verbouwde orgel, loopt van G tot a² (39 toetsen) en de pedaalomvang van G tot a⁰.

Het werd ingespeeld door een bekend vlaams organist die, — vanzelfsprekend onmisbaar voor zulk orgel —, handig diende te zijn in alle richtingen.

En mocht uw dochter soms trouwen in een kerk zonder orgel, dan weet ons parochieblad nog een « orgeliste met Hammond-orgel die zorgt voor stemming en leute », en dit gemis in de kerk ruimschoots compenseert aan de feesttafel. Of misschien kan al dit fraais ook nog wel in de kerk !... Wie weet ?

A. F.

- Verantwoordelijke uitgever : Kamiel D'Hooghe
- Voor de inhoud van de ondertekende artikels zijn alleen de auteurs verantwoordelijk.
- Drukkerij Van Geertruyen — Asse